

Arbeidsmarktenquête 2009

Verwachtingen en meningen over de arbeidsmarkt van morgen

Jan Nelissen
Klaas de Vos

Oktober 2009

Onderzoek uitgevoerd door CentERdata in opdracht van de Raad voor Werk en Inkomen

Arbeidsmarktenquête 2009

Verwachtingen en meningen over de arbeidsmarkt van morgen

Samenvatting

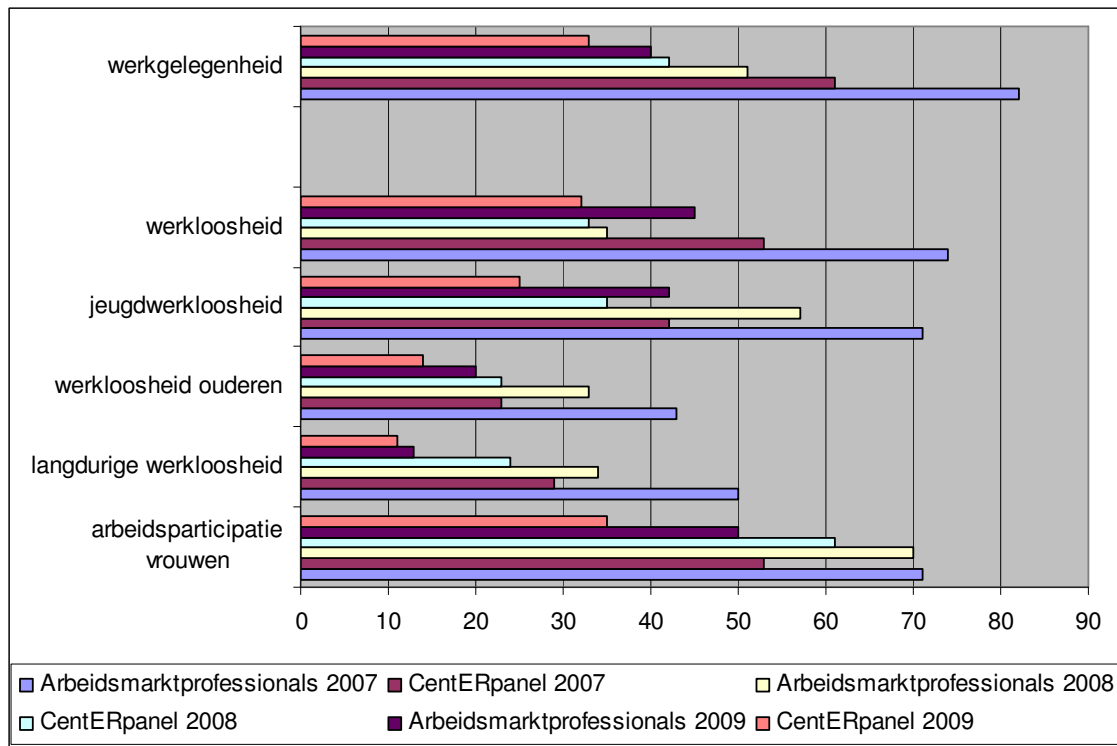
Dit rapport geeft de resultaten van de Arbeidsmarktenquête 2009, die uitgevoerd is in het kader van het Najaarscongres van de Raad voor Werk en Inkomen (RWI) op 12 november 2009. Het thema van dit congres is de flexibele arbeidsmarkt. Het doel van deze enquête is zicht te krijgen op de meningen en verwachtingen van 'arbeidsmarktprofessionals' over de arbeidsmarkt in de periode tot 2012. Dit betreft personen met een rechtstreekse, beroepsmatige relatie met de arbeids- en re-integratiemarkt. Daarnaast worden de meningen en verwachtingen van deze arbeidsmarktprofessionals vergeleken met die van de Nederlandse bevolking. Net als de afgelopen drie jaar zijn de arbeidsmarktprofessionals door de RWI benaderd via de elektronische nieuwsbrief RWI-zine. De opinie van de Nederlandse bevolking is wederom in beeld gebracht via een internetenquête onder het CentERpanel - een representatieve steekproef van Nederlandse huishoudens - van CentERdata (Universiteit van Tilburg). Wat betreft de arbeidsmarktprofessionals onderscheiden we betrokkenen bij Uitvoering, Re-integratiebedrijven, vertegenwoordigers van Werknemers, Werkgevers, Overheid en Overigen.

Uit het rapport blijkt opnieuw dat de arbeidsmarktprofessionals en de Nederlandse bevolking niet altijd dezelfde meningen en verwachtingen hebben ten aanzien van arbeidsmarktontwikkelingen. Ook tussen de arbeidsmarktprofessionals onderling zien we regelmatig verschillen in meningen. In deze samenvatting geven we de diverse resultaten kort weer en melden we de meest markante verschillen.

Algemene verwachtingen ten aanzien van de arbeidsmarkt

Als gevolg van de wereldwijde kredietcrisis ondergaat Nederland momenteel de grootste economische teruggang sinds jaren. In verschillende sectoren staat de werkgelegenheid sterk onder druk en begint de werkloosheid fors op te lopen. Het zal dan ook niet verbazen dat zowel arbeidsmarktprofessionals als de gemiddelde Nederlander minder optimistisch gestemd zijn over de ontwikkeling van de werkgelegenheid tot 2012 in vergelijking met de voorafgaande jaren, toen toenemende krapte op de arbeidsmarkt het meest waarschijnlijke scenario leek. Anno 2009 verwacht 40% van de arbeidsmarktprofessionals en 33% van de Nederlandse bevolking een stijging van de werkgelegenheid tussen nu en 2012. Verleden jaar – toen de arbeidsmarktenquête werd afgenomen vlak voordat de kredietcrisis in alle hevigheid uitbrak – verwachtte nog 51% respectievelijk 42% een toename van de werkgelegenheid tussen 2008 en 2011 en twee jaar geleden was het beeld zelfs aanzienlijk optimistischer. Toen voorzag 82% van de arbeidsmarktprofessionals en 61% van de Nederlandse bevolking een toename tussen 2007 en 2010 (zie Grafiek 1 Percentages met positieve verwachtingen over arbeidsmarkt). Dit jaar zijn met name de vertegenwoordigers van de groep Werknemers en de groep Uitvoering relatief optimistisch, terwijl vertegenwoordigers van de groep Werkgevers en de groep Overheid het minst optimistisch zijn. De mening van de gemiddelde Nederlander wijkt niet veel af van deze laatste twee groepen.

Grafiek 1 Percentages met positieve verwachtingen over arbeidsmarkt

Wat betreft de totale werkloosheid wordt in de periode tot 2012 door een derde van de Nederlandse bevolking een daling verwacht. De arbeidsmarktprofessionals zijn optimistischer; hier verwacht 45% een daling. De verwachting van de gemiddelde Nederlander is vergelijkbaar met vorig jaar (maar aanzienlijk minder optimistisch in vergelijking met 2007). We zien echter het percentage dat een stijging van de werkloosheid verwacht, aanzienlijk stijgen. Voorzag vorig jaar om en nabij een derde van de respondenten in beide groepen een stijging van de werkloosheid, dit jaar is dit percentage toegenomen naar 50% voor de Nederlandse bevolking en 45% voor de arbeidsmarktprofessionals.

Ten aanzien van de jeugdwerkloosheid zijn de arbeidsmarktprofessionals aanzienlijk pessimistischer in vergelijking met voorgaande jaren. Daarbij dient wel opgemerkt te worden dat de jeugdwerkloosheid in de afgelopen jaren aanzienlijk gedaald is.

Nog pessimistischer dan over de jeugdwerkloosheid is men over de werkloosheid onder ouderen en langdurig werklozen. Hiervan verwacht 20% van de arbeidsmarktprofessionals en minder dan 15% van de Nederlanders een daling. Ruim de helft van de Nederlandse bevolking en 59% van de arbeidsmarktprofessionals voorziet echter een stijging van de werkloosheid onder ouderen. Wat betreft de langdurige werkloosheid voorziet een meerderheid in beide groepen eveneens een stijging. Beide groepen waren vorig jaar optimistischer gestemd. In 2009 zijn met name de vertegenwoordigers van de groep Werknemers relatief pessimistisch gestemd over de ontwikkeling van de langdurige werkloosheid. Aan de andere kant zijn de vertegenwoordigers van de groep Werkgevers en in iets mindere mate de groepen Uitvoering en Re-integratiebedrijven optimistischer gestemd in vergelijking met andere groepen.

De arbeidsparticipatie onder vrouwen zal naar verwachting verder toenemen. Met een percentage van 50% dat een toename verwacht zijn de arbeidsmarktprofessionals wederom optimistischer dan de gemiddelde Nederlander (35%). Ook hier zij opgemerkt, dat het

optimisme vorig jaar aanzienlijk groter was. Toen voorzag nog 70% van de arbeidsmarktprofessionals en 61% van de Nederlandse bevolking een toename van de arbeidsparticipatie onder vrouwen.

Specifieke onderwerpen aangaande de arbeidsmarkt

Zowel arbeidsmarktprofessionals als de Nederlandse bevolking verwachten gemiddeld gesproken een lichte stijging van het aantal vrouwen in topposities. Hierbij is men in vergelijking met voorgaande jaren iets pessimistischer.

Het percentage van de respondenten dat een toename van de inkomensverschillen verwacht is zowel onder de arbeidsmarktprofessionals als onder de Nederlandse bevolking in vergelijking met de voorgaande jaren gedaald met een kleine 10 procentpunten. We zien echter wel een toename van het aandeel dat een forse stijging van de inkomensverschillen verwacht. De vertegenwoordigers van de werkgevers verwachten in mindere mate een stijging van de inkomensverschillen dan de andere groepen.

Vorig jaar was men nog enigszins optimistisch gestemd over de veranderingen in de achterstand van allochtonen ten opzichte van autochtonen. De meerderheid verwachtte dat deze achterstand licht zou dalen. Dit jaar is men duidelijk pessimistischer geworden en is zowel de gemiddelde Nederlander als de gemiddelde arbeidsmarktprofessional van mening dat de achterstand hooguit gelijk blijft. Een zeer opvallende bevinding is en blijft dat vrijwel een ieder van mening is dat er op de arbeidsmarkt sprake is van discriminatie op basis van etnische afkomst, waarbij de arbeidsmarktprofessionals in een derde van de gevallen zelfs spreken over discriminatie in hoge of zeer hoge mate.

Ten aanzien van mobiliteit geldt dat er in het bijzonder onder de arbeidsmarktprofessionals een aanzienlijke groep is die van mening is dat er te weinig vrijwillig van werkgever gewisseld wordt (externe mobiliteit) en een bijna even grote groep die vindt dat er te weinig functiewisselingen (interne mobiliteit) plaatsvinden. Wel is de verwachting dat de externe mobiliteit (licht) zal toenemen. Dat geldt ook voor de intersectorale mobiliteit (waarbij men niet alleen van werkgever wisselt, maar ook naar een andere branche of sector overstapt). Opvallend is dat in vergelijking met de vorige twee jaren, de mate van arbeidsmobiliteit negatiever beoordeeld wordt. Dit gaat op voor zowel de arbeidsmarktprofessionals als de Nederlandse bevolking.

De gemiddelde respondent is niet erg enthousiast over de kwaliteit van de aansluiting tussen beroepsonderwijs en arbeidsmarkt. De meerderheid vindt deze matig tot slecht. Echter, een kwart van de Nederlanders en een op de vijf arbeidsmarktprofessionals is minder negatief en betitelt de kwaliteit van de aansluiting tussen beroepsonderwijs en arbeidsmarkt als voldoende of goed.

De impact van de economische crisis

Allereerst is gevraagd naar het verwachte aantal werklozen op het dieptepunt van de economische crisis. Arbeidsmarktprofessionals zijn iets optimistischer in vergelijking met de prognoses van het Centraal Planbureau. Rekent het Centraal Planbureau op zo'n 615.000 werklozen op het dieptepunt van de crisis, de arbeidsmarktprofessionals zitten daar zo'n 30.000 onder. Vertegenwoordigers van de groep werkgevers, Re-integratiebedrijven en Uitvoering zijn hierbij het meest pessimistisch. De Nederlandse bevolking is minder pessimistisch en verwacht gemiddeld maximaal 530.000 werklozen.

Er bestaat een redelijke mate van eensgezindheid over de sectoren die het meest getroffen worden door de economische crisis. Dat is met name de bouwnijverheid, op afstand gevolgd door de sector vervoer, opslag en communicatie, de horeca en de sector delfstoffen,

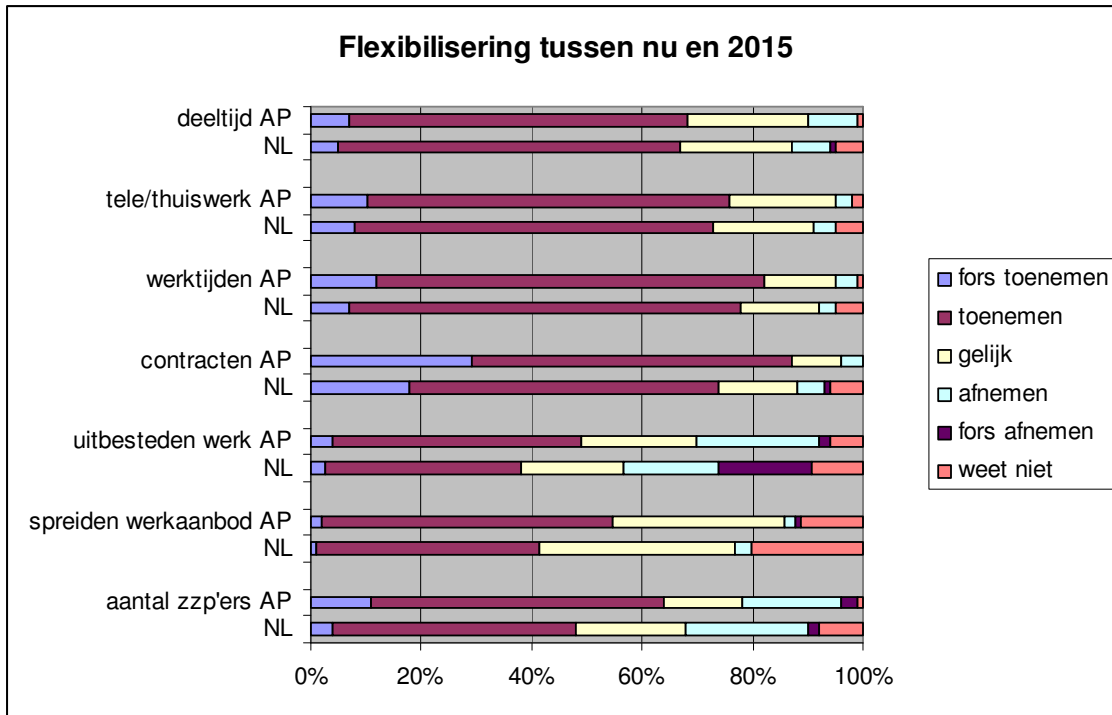
industrie en energie. Daarbij worden dan in het bijzonder jongeren, ouderen, lager opgeleiden en langdurig werklozen getroffen. Een vijfde van de arbeidsmarktprofessionals en 8% van de Nederlandse bevolking zegt zelf getroffen te worden door de crisis. Dat betreft relatief vaak het verlies van een vaste baan (de Nederlandse bevolking) of negatieve gevolgen als zzp'er (arbeidsmarktprofessionals). Voor sommigen geldt dat de crisis kansen biedt. Een deel van de personen werkzaam in de sfeer van Uitvoering en Re-integratiebedrijven (voor)ziet bijvoorbeeld een positief effect van de crisis als gevolg van een groter beroep op deze beroepsgroep.

Een op de acht Nederlanders zou de crisismaatregelen die het kabinet genomen heeft om de gevolgen van de crisis te beperken anders ingevuld hebben dan wel mist maatregelen. Arbeidsmarktprofessionals zijn aanzienlijk kritischer. Hier zou 60% de maatregelen anders ingevuld hebben, dan wel mist men maatregelen. De critici willen in het bijzonder de bankensector steviger aanpakken. Daarnaast willen arbeidsmarktprofessionals met name meer investeren in scholing en meer budget voor re-integratie van werknemers. De Nederlandse bevolking is in vergelijking met de arbeidsmarktprofessionals meer beducht voor een verder oplopen van het financieringstekort en wenst betere bescherming van de Nederlandse economie tegen internationale concurrentie.

Flexibilisering van arbeid

Zowel de arbeidsmarktprofessionals als de gemiddelde Nederlander verwacht een toenemende flexibilisering in de periode tot 2015. Bij flexibilisering gaat het hier om maatregelen die arbeidsorganisaties kunnen nemen om zich snel aan te passen aan veranderingen in de vraag naar hun producten of diensten. Vanuit het gezichtspunt van de werkgever gaat het dan bijvoorbeeld om het variëren in de inzet van personeel of om het op een meer flexibele wijze organiseren van het werk. Anderzijds kan het ook gaan om maatregelen die inspelen op de behoeften van werkenden. In dit onderdeel is gevraagd naar de verwachte ontwikkelingen in de periode tot 2015, waarbij het gaat om ontwikkelingen wat betreft (1) in deeltijd werkzaam zijn, (2) het aandeel thuiswerk of telewerken, (3) flexibele werktijden, (4) flexibele contracten, (5) uitbesteden van werk, (6) spreiding van het werkaanbod over het jaar en (7) het aantal zzp'ers. In Grafiek 2 zijn de verwachtingen in beeld gebracht. Een overgrote meerderheid verwacht in de periode tot 2015 een toename van het aantal werkenden in deeltijd, van thuis- en telewerken, van flexibele werktijden en van flexibele contracten. Een meerderheid van de arbeidsmarktprofessionals en iets minder dan de helft van de Nederlandse bevolking verwacht ook een toename van het aantal zzp'ers. Iets minder optimistisch is men ten aanzien van verdere flexibilisering in de vorm van het meer uitbesteden van werk en een grotere spreiding van het werkaanbod over het jaar heen. Ook hier is het aandeel van de respondenten dat een toename verwacht groter dan het aandeel dat een afname voorziet, maar het verschil is hier aanzienlijk geringer in vergelijking met de andere hier bevroegde elementen rondom flexibilisering.

Grafiek 2 Verwachtingen over flexibilisering van arbeid

NL = Nederlandse bevolking
 AP = Arbeidsmarktprofessionals

Hoewel een groot deel van de respondenten een toename van het aantal zzp'ers verwacht, overweegt slechts 4% van de Nederlandse bevolking zelf zzp'er te worden. Voor de arbeidsmarktprofessionals ligt dat percentage aanzienlijk hoger, namelijk op 19%.

Uit de enquête blijkt dat een grote meerderheid van degenen die betaald werk en zorgtaken combineren tevreden is of hier neutraal tegenover staat. Er is desondanks toch nog een aanzienlijke groep die hier minder tevreden over is: een kwart van de arbeidsmarktprofessionals en 20% van de Nederlandse bevolking waarbij sprake is van combinatie van betaald werk en zorgtaken is ontevreden of zelfs zeer ontevreden (zo'n 5%). De problemen lijken hier met name te zitten in te weinig flexibiliteit in de richting van de werknemer: men wil vooral meer mogelijkheden hebben in de sfeer van flexibele arbeidstijden, van thuis- / telewerken, van flexibel verlof en meer flexibiliteit in het aantal uren dat men per week werkt.

Inleiding

Deze rapportage beschrijft de resultaten van de Arbeidsmarktenquête 2009. Het doel van deze enquête is zicht te krijgen op de meningen en verwachtingen van 'arbeidsmarktprofessionals' over de arbeidsmarkt. Daarnaast is ook de Nederlandse bevolking gevraagd naar haar meningen en verwachtingen. De enquête is gehouden in het kader van het Najaarscongres van de RWI op 12 november 2009.

De Arbeidsmarktenquête 2009 is in september / oktober aan twee groepen respondenten voorgelegd. Allereerst is net als de afgelopen drie jaar een enquête uitgezet onder de relaties van de RWI via de elektronische nieuwsbrief RWI-zine. Het gaat hier om personen die een rechtstreekse, beroepsmatige relatie hebben met de arbeids- en re-integratiemarkt, in dit rapport aangeduid als 'arbeidsmarktprofessionals'. Daarbinnen kunnen de volgende groepen worden onderscheiden:

- Uitvoering: uitvoerders in de sociale zekerheid (CWI, UWV, SVB);
- Re-integratiebedrijven: re-integratiebedrijven, maar ook: arbodiensten, interventiebedrijven en scholingsinstituten;
- Werknemers: werknemers, werknemersorganisaties, cliënten, cliëntenvertegenwoordiging;
- Werkgevers: werkgevers, werkgeversorganisaties, branche- en sectororganisaties;
- Overheid: de overheidssector (politiek en ambtelijk, zowel lokaal als landelijk);
- Rest: media, onderzoeks- en adviesbureaus, overige organisaties.

Daarnaast is evenals in 2007 en 2008 de Nederlandse bevolking geënquêteerd. Het gaat hier om een enquête uitgevoerd door CentERdata in Tilburg waarbij de vragen zijn gesteld aan de leden van het CentERpanel, een representatieve steekproef van Nederlandse huishoudens. Dit betreft een Internetpanel, waarbij de deelnemers wekelijks vragen beantwoorden. Huishoudens die geen toegang hebben tot Internet krijgen van CentERdata een Internetaansluiting en de daarbij behorende apparatuur. Voor huishoudens zonder persoonlijke computer is dat een zogenaamde set-top box die kan worden aangesloten op een TV toestel dat dan als terminal dienst doet. Het CentERpanel wordt gebruikt voor veel wetenschappelijk onderzoek in Nederland en daarbuiten.

In totaal hebben in 2009 469 arbeidsmarktprofessionals een bruikbare vragenlijst ingevuld. In 2008 bedroeg dat aantal 526, in 2007 was dat 671 en in 2006 bedroeg het aantal respondenten 733. De resultaten hiervan geven een adequaat beeld van de opvattingen van de arbeidsmarktprofessionals. Daarnaast hebben dit jaar 1677 personen van 18 jaar en ouder de enquête ingevuld via het CentERpanel. In 2008 en 2007 kende deze enquête 1851 respectievelijk 1565 respondenten. De uitkomsten in deze groep kunnen worden gezien als een goede weerspiegeling van de mening van de Nederlandse bevolking.

Tabel 0-1 Achtergrond arbeidsmarktprofessionals

Achtergrond	Groep	Arbeidsmarktprofessionals			
		2009	2008	2007	2006
ambtenaar gemeente / provincie	Overheid	11%	14%	10%	10%
ambtenaar landelijke overheid	Overheid	6%	3%	4%	3%
cliënt / cliëntenvertegenwoordiging	Werknemers	3%	3%	3%	4%
media	Rest	1%	1%	1%	1%
onderzoeksbureau, adviesorganisatie	Rest	19%	13%	12%	12%
politiek gemeente / provincie	Overheid	1%	2%	1%	1%
politiek landelijk	Overheid	0%	1%	1%	2%
re-integratie, arbo, interventie, scholing, onderwijs, opleiding	Re-integratie-bedrijven	26%	30%	34%	35%
uitvoering sociale zekerheid	Uitvoerders	9%	9%	8%	8%
werkgevers, werkgeversorganisaties, branche-organisaties	Werkgevers	13%	10%	11%	10%
werknemers, werknemersorganisaties	Werknemers	3%	3%	4%	4%
overig	Rest	8%	11%	11%	11%
totaal	Totaal RWI	100% (N=469)	100% (N=526)	100% (N=671)	100% (N=733)

De achtergrond van de arbeidsmarktprofessionals, zoals door henzelf opgegeven, is weergegeven in Tabel 0-1. Hierin is ook weergegeven tot welke van de bovengenoemde respondentengroepen men gerekend is in de grafieken in de bijlage.

Een grote groep arbeidsmarktprofessionals is actief op het gebied van re-integratie, arbo, interventie, scholing, onderwijs en opleiding (26% in 2009). Ook ambtenaren (17%), werkgevers (13%), uitvoerders op het terrein van de sociale zekerheid (9%) en onderzoeks- en adviesorganisaties (19%) zijn goed vertegenwoordigd. Net als de afgelopen drie jaar valt op dat politici vrijwel ontbreken (1%). In vergelijking met voorgaande jaren, zien we in 2009 iets meer vertegenwoordigers in de sfeer van onderzoeks- en adviesorganisaties en minder uit de hoek van re-integratie, arbo, interventie, scholing, onderwijs en opleiding.

Van de respondenten uit het CentERpanel, de Nederlandse bevolking, geven dit jaar 5% aan zich beroepsmatig met de arbeidsmarktsector bezig te houden; zie Tabel 0-2. In voorgaande jaren lag dit op 9%.

Tabel 0-2 Houdt u zich beroepsmatig met de arbeidsmarktsector bezig?

	2009		2008		2007	
	Nederlandse bevolking					
ja	81	5%	160	9%	135	9%
nee	1591	95%	1691	91%	1430	91%
totaal	1672	100%	1851	100%	1565	100%

De enquête van 2009 kan onderverdeeld worden in vier thema's:

1. Algemene verwachtingen ten aanzien van de arbeidsmarkt
2. Specifieke onderwerpen gerelateerd aan de arbeidsmarkt
3. De impact van de economische crisis
4. Flexibilisering van de arbeidsmarkt

In het hiernavolgende zullen we de resultaten voor deze thema's achtereenvolgens bezien. In dit rapport beperken we ons daarbij voornamelijk tot rechte tellingen van de antwoorden op de diverse vragen, waarbij we ons afvragen of er verschillen zijn tussen de arbeidsmarktprofessionals en de Nederlandse bevolking en tussen de diverse subgroepen binnen de arbeidsmarktprofessionals. De onderlinge samenhang tussen de antwoorden op de verschillende vragen blijft grotendeels buiten beschouwing.

Algemene verwachtingen ten aanzien van de arbeidsmarkt

Aan de respondenten zijn om te beginnen enkele vragen gesteld over hun algemene arbeidsmarktverwachtingen voor de periode tot 2012. Het gaat daarbij om de ontwikkeling van de werkgelegenheid en werkloosheid, waarbij bij de laatste een aantal specifieke groepen onderscheiden wordt. Deze vragen zijn ook in 2008 en 2007 aan het CentERpanel en de afgelopen drie jaar aan de arbeidsmarktprofessionals gesteld, zij het dat het toen ging om de arbeidsmarktverwachtingen tot 2011 (in 2008) respectievelijk 2010 (in 2007 en 2006).

Werkgelegenheid

Zowel de arbeidsmarktprofessionals als de Nederlandse bevolking zijn dit jaar in vergelijking met de voorgaande jaren aanmerkelijk minder optimistisch over de werkgelegenheidsontwikkeling tussen nu en 2012; zie Tabel 1-1. Dit jaar verwacht 40% van de arbeidsmarktprofessionals een stijging van de werkgelegenheid. Hiertegenover staat dat 47% een daling van de werkgelegenheid voorziet. Vorig jaar verwachtte ruim de helft van de arbeidsmarktprofessionals een stijging en was iets meer dan een op de vijf arbeidsmarktprofessionals pessimistisch gestemd in de zin dat men een daling verwachtte. Twee en drie jaar geleden verwachtte de overgrote meerderheid (meer dan 80%) van de arbeidsmarktprofessionals een stijging van de werkgelegenheid. De gemiddelde Nederlander is ook minder optimistisch geworden. Nu verwacht 33% van de Nederlandse bevolking een toename van de werkgelegenheid en zal volgens 42% sprake zijn van een daling in de periode 2009-2012. Vorig jaar voorzag 42% van de Nederlandse bevolking nog een toename in een periode van drie jaar en ongeveer een kwart een daling. Verder is opvallend dat de groep die een forse daling verwacht flink is toegenomen in vergelijking met eerdere jaren. Voorzag voorheen slechts een zeer klein percentage een forse teruggang, dit jaar is dat meer dan 10%. Dat geldt zowel voor de arbeidsmarktprofessionals als de Nederlandse bevolking.

De verwachtingen zijn voor 2009 ook weergegeven voor de diverse onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals, zie Grafiek 3 in Bijlage 1. Hierbij zijn de verwachtingen in een enkel cijfer per groep geaggregeerd.¹ De verschillen tussen de diverse groepen respondenten zijn beperkt. Wel is duidelijk dat vertegenwoordigers van de groep Werknemers relatief erg optimistisch zijn. Zij voorzien (samen met de groep Uitvoering) in vergelijking met de andere groepen een positievere ontwikkeling van de werkgelegenheid. De groep Overheid en vertegenwoordigers van de groep Werkgevers zijn minder optimistisch.

---

¹ Deze indicator is als volgt per groep bepaald: $[(2 * \text{het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'fors stijgen'}) + (1 * \text{het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'licht stijgen'}) - (2 * \text{het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'fors dalen'}) - (1 * \text{het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'licht dalen'})] / \text{aantal respondenten}$. 'Fors' stijgingen of dalingen krijgen dus het dubbele gewicht in vergelijking met 'lichte' dalingen of stijgingen.

Tabel 0-1 Verwachting werkgelegenheid

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)		2006 (periode tot 2010)
	NL	AP	NL	AP	NL	AP	AP
fors stijgen	3%	8%	3%	5%	9%	17%	28%
licht stijgen	30%	32%	39%	46%	52%	65%	61%
stabiel blijven	19%	12%	29%	21%	22%	12%	7%
licht dalen	31%	36%	23%	25%	11%	5%	3%
fors dalen	11%	11%	2%	1%	1%	1%	0%
weet niet / geen mening	5%	2%	4%	1%	5%	1%	1%
totaal	100% (N=1677)	100% (N=468)	100% (N=1851)	100% (N=526)	100% (N=1565)	100% (N=671)	100% (N=733)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

Verwachting werkloosheid

Van de arbeidsmarktprofessionals verwacht 45% dat de werkloosheid in de periode tot 2012 zal stijgen. Eveneens 45% van deze groep verwacht een afname. Opvallend is dat een op de vijf arbeidsmarktprofessionals zelfs een forse stijging verwacht. De Nederlandse bevolking is nog iets pessimistischer: 51% voorziet een stijging, 32% een daling. Vorig jaar verwachtte een derde van de arbeidsmarktprofessionals dat de werkloosheid zou dalen en in de twee jaren voordien was zelfs driekwart die mening toegedaan. Het tij is duidelijk gekeerd.

Tabel 0-2 Verwachting werkloosheid

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)		2006 (periode tot 2010)
	NL	AP	NL	AP	NL	AP	AP
fors stijgen	20%	21%	5%	2%	3%	2%	2%
licht stijgen	31%	24%	29%	34%	14%	8%	11%
stabiel blijven	14%	8%	29%	29%	26%	16%	12%
licht dalen	28%	38%	32%	31%	48%	59%	59%
fors dalen	4%	7%	1%	4%	5%	15%	15%
weet niet / geen mening	5%	2%	4%	1%	5%	1%	1%
totaal	100% (N=1677)	100% (N=468)	100% (N=1851)	100% (N=526)	100% (N=1565)	100% (N=671)	100% (N=733)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

De verwachtingen ten aanzien van de jeugdwerkloosheid (15-25 jarigen) – zie Tabel 0-3 – laten in 2009 een zelfde beeld zien als wat voor de totale werkloosheid geldt. Ook hier verwacht 45% van de arbeidsmarktprofessionals een stijging, waartegenover staat dat 42% een daling verwacht. Voor de Nederlandse bevolking zijn deze percentages respectievelijk 49 en 25. Vergeleken met voorafgaande jaren is men hier ook duidelijk minder optimistisch geworden. In 2006 en 2007 verwachtte ongeveer 40% van de arbeidsmarktprofessionals dat de jeugdwerkloosheid licht zou dalen en zo'n 30% dacht zelfs aan een forse daling. In 2008 verwachtte eveneens 40% een lichte daling, maar een forse daling was nog maar volgens 17% van de arbeidsmarktprofessionals aan de orde. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de jeugdwerkloosheid in de afgelopen jaren sterk is afgenomen.

Ook over de werkloosheid onder ouderen (de 50- tot 65-jarigen) zijn de gemiddelde Nederlander en met name de arbeidsmarktprofessionals minder optimistisch geworden; zie Tabel 1-4. Verwachtte vorig jaar 33% en in 2007 43% van de arbeidsmarktprofessionals een daling van de werkloosheid onder ouderen en 44% respectievelijk 33% een stijging, nu verwacht slechts 20% een daling en bijna 60% een toename. De Nederlandse bevolking is iets optimistischer, maar het verschil met de arbeidsmarktprofessionals is beperkt. Beide groepen verwachten dus dat ouderen een grotere kans hebben in de toekomst met een oplopende werkloosheid geconfronteerd te worden dan jongeren.

Tabel 0-3 Verwachting jeugdwerkloosheid

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)		2006 (periode tot 2010)
	NL	AP	NL	AP	NL	AP	AP
fors stijgen	17%	18%	4%	3%	4%	2%	3%
licht stijgen	32%	27%	22%	15%	19%	10%	13%
stabiel blijven	20%	12%	34%	23%	30%	16%	13%
licht dalen	21%	28%	30%	40%	37%	41%	38%
fors dalen	4%	14%	5%	17%	5%	30%	31%
weet niet / geen mening	6%	2%	5%	1%	6%	2%	2%
totaal	100% (N=1677)	100% (N=468)	100% (N=1851)	100% (N=526)	100% (N=1565)	100% (N=671)	100% (N=733)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

Tabel 0-4 Verwachting werkloosheid onder ouderen

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)	
	NL	AP	NL	AP	NL	AP
fors stijgen	22%	28%	16%	10%	12%	11%
licht stijgen	33%	31%	32%	34%	32%	22%
stabiel blijven	25%	20%	24%	23%	28%	24%
licht dalen	12%	18%	21%	31%	21%	37%
fors dalen	2%	2%	2%	2%	2%	6%
weet niet / geen mening	5%	1%	5%	1%	6%	1%
totaal	100% (N=1677)	100% (N=469)	100% (N=1851)	100% (N=526)	100% (N=1565)	100% (N=671)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

Wat betreft langdurig werklozen – personen die langer dan een jaar werkloos zijn – was men in het verleden ietwat optimistischer in vergelijking met ouderen. Nu geldt dat men voor de groep langdurig werklozen meer problemen verwacht in vergelijking met ouderen. Men is aanzienlijk pessimistischer geworden ten aanzien van deze groep. En dat geldt in het bijzonder voor de arbeidsmarktprofessionals.

Tabel 0-5 De ontwikkeling in het aantal langdurig werklozen (langer dan 1 jaar)

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)	
	NL	AP	NL	AP	NL	AP
fors stijgen	24%	35%	8%	6%	6%	4%
licht stijgen	34%	33%	24%	27%	19%	14%
stabiel blijven	25%	18%	37%	31%	41%	30%
licht dalen	9%	12%	22%	30%	26%	44%
fors dalen	2%	1%	2%	4%	3%	6%
weet niet / geen mening	7%	1%	7%	1%	6%	1%
totaal	100% (N=1677)	100% (N=469)	100% (N=1851)	100% (N=525)	100% (N=1565)	100% (N=671)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

Bezien we het beeld voor de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals (zie Grafiek 3 in Bijlage 1) dan is helder dat vertegenwoordigers van de groep Werknemers relatief pessimistisch zijn. Ten aanzien van de werkloosheid zien we dat de vertegenwoordigers van de groep Werknemers de kans hoger achten dat de werkloosheid onder oudere en langdurige werklozen zal stijgen. Tevens verwachten ze gemiddeld genomen dat de jeugdwerkloosheid in 2012 hoger zal liggen in vergelijking met 2009. Vertegenwoordigers van de groep Werkgevers en in iets mindere mate de groepen Uitvoering en Re-

integratiebedrijven zijn optimistischer ten aanzien van de werkloosheidskansen voor deze drie groepen.

Verderop in het rapport (Hoofdstuk 0) wordt ingegaan op de gevolgen van de economische crisis. Een van de facetten betreft het aantal werklozen dat Nederland op het dieptepunt van de crisis zal tellen (zie Tabel 0-1). Het blijkt dat er slechts geringe (positieve) correlatie aanwezig is tussen het verwachte aantal werklozen op het dieptepunt van de crisis en de verwachting omtrent de werkloosheid in 2012.² Blijkbaar zijn respondenten die een hogere werkloosheid op het dieptepunt van de crisis voorzien, niet pessimistischer ten aanzien van de werkloosheid in 2012 in vergelijking met personen die een relatief lage werkloosheid op het dieptepunt van de crisis voorzien.

Arbeidsparticipatie vrouwen

In het kader van de werkgelegenheidsontwikkeling is ook specifiek gevraagd naar de arbeidsparticipatie van vrouwen (zie Tabel 0-6). Bijna 40% van de arbeidsmarktprofessionals en bijna de helft van de Nederlandse bevolking verwacht weinig veranderingen. Een derde van de Nederlanders en de helft van de arbeidsmarktprofessionals is van mening dat de arbeidsparticipatie van vrouwen zal toenemen tussen nu en 2012. Voor beide groepen geldt dat het percentage dat een toename verwacht sterk afgenomen is. In de drie jaren voordien was dit percentage bij arbeidsmarktprofessionals stabiel en bedroeg zo'n 70%; onder de Nederlandse bevolking lag het percentage iets lager. De verschillen tussen de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals zijn beperkt; zie Grafiek 4 in Bijlage 1.

Tabel 0-6 Verwachting arbeidsparticipatie van vrouwen

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)		2006 (periode tot 2010)
	NL	AP	NL	AP	NL	AP	AP
fors stijgen	2%	4%	4%	10%	6%	7%	9%
licht stijgen	33%	46%	57%	60%	47%	64%	63%
stabiel blijven	48%	39%	28%	25%	33%	22%	24%
licht dalen	8%	9%	6%	5%	5%	5%	3%
fors dalen	1%	1%	0%	1%	0%	1%	0%
weet niet / geen mening	7%	1%	4%	0%	8%	1%	2%
totaal	100% (N=1677)	100% (N=469)	100% (N=1851)	100% (N=526)	100% (N=1565)	100% (N=671)	100% (N=733)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

² De correlatiecoëfficiënt voor de verwachte werkloosheid op het dieptepunt van de crisis (met als antwoorden 1 (minder dan 400.000), 2 (400.000 – 500.000), 3 (500.000 – 600.000), 4 (600.000 – 700.000), 5 (700.000 – 800.000) en 6 (meer dan 800.000)) en de werkloosheid in 2012 (met als antwoorden 1 (fors gedaald), 2 (licht gedaald), 3 (stabiel), 4 (gestegen) en 5 (fors gestegen)) bedraagt 0,19 voor de totale werkloosheid, 0,15 voor de jeugdwerkloosheid, 0,13 voor de werkloosheid onder ouderen en 0,16 voor de werkloosheid onder langdurig werklozen.

Specifieke onderwerpen aangaande de arbeidsmarkt

In dit hoofdstuk bezien we een aantal specifieke onderwerpen die voor een deel vooral recent in de belangstelling zijn gekomen. Het betreft:

- het aantal vrouwen in topposities;
- inkomensverschillen;
- de achterstand van allochtonen ten opzichte van autochtonen;
- discriminatie van etnische groepen op de arbeidsmarkt;
- de aansluiting van onderwijs bij de arbeidsmarkt.

Vrouwen in topposities

Arbeidsmarktprofessionals en de gemiddelde Nederlander zijn redelijk eensgezind ten aanzien van de ontwikkeling van het aantal vrouwen in topposities in de periode tot 2012; zie Tabel 0-1. Rond de 50% in beide groepen verwacht een toename van dit aantal. Hierbij zij opgemerkt dat slechts een zeer kleine groep (2% van de respondenten) een forse toename verwacht. Tegen de 40% verwacht dat het aantal stabiel zal blijven en een kleine groep verwacht een daling. In vergelijking met 2008 en 2007 is het beeld iets pessimistischer geworden; hier speelt de economische crisis wellicht een rol. De verschillen tussen de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals zijn gering; zie Grafiek 4 in Bijlage 1. Enkel de groep Uitvoering heeft een wat negatievere kijk op het onderwerp.

Tabel 0-1 Verwachting ontwikkeling aantal vrouwen in topposities

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)	
	NL	AP	NL	AP	NL	AP
fors stijgen	2%	2%	2%	4%	2%	2%
licht stijgen	45%	52%	58%	64%	56%	60%
stabiel blijven	40%	38%	33%	30%	37%	36%
licht dalen	7%	5%	2%	2%	2%	1%
fors dalen	0%	2%	0%	0%	0%	0%
weet niet / geen mening	6%	1%	4%	1%	4%	1%
totaal	100% (N=1677)	100% (N=469)	100% (N=1851)	100% (N=526)	100% (N=1565)	100% (N=671)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

Inkomensverschillen

Was vorig jaar en in 2007 een meerderheid van de arbeidsmarktprofessionals en de Nederlandse bevolking van mening dat de inkomensverschillen in de volgende drie jaren zouden toenemen, nu ligt dat een kleine 10 procentpunten lager; zie Tabel 0-2. We zien wel een toename van het aandeel dat een forse stijging van de inkomensverschillen verwacht. Rond de 10% in beide groepen verwacht een (lichte) daling van de inkomensverschillen. De verschillen tussen de diverse onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals zijn klein, met uitzondering van de vertegenwoordigers van de groep Werkgevers. Deze groep

verwacht een geringere stijging in vergelijking met de andere groepen; zie Grafiek 5 in Bijlage 1.

Tabel 0-2 Verwachting ontwikkeling inkomensverschillen

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)		2006 (periode tot 2010)
	NL	AP	NL	AP	NL	AP	AP
fors stijgen	10%	14%	6%	7%	8%	8%	23%
licht stijgen	35%	41%	46%	56%	46%	55%	50%
stabiel blijven	39%	31%	36%	31%	34%	26%	22%
licht dalen	10%	12%	8%	5%	8%	9%	5%
fors dalen	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
weet niet / geen mening	6%	2%	4%	1%	5%	1%	1%
totaal	100% (N=1677)	100% (N=469)	100% (N=1851)	100% (N=526)	100% (N=1565)	100% (N=671)	100% (N=733)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

De situatie van allochtonen

Op de eerste plaats is gevraagd welke veranderingen men tussen nu en 2012 verwacht wat betreft de achterstand van allochtonen ten opzichte van autochtonen. Zie Tabel 0-3.

Slechts een kwart van de Nederlandse bevolking en iets meer dan een derde van de arbeidsmarktprofessionals verwacht tussen nu en 2012 een verkleining van de achterstand. Daartegenover staat dat zo'n 30% de achterstand ziet oplopen. Daarmee is het beeld in vergelijking met vorig jaar sterk veranderd. Toen verwachtte nog een ruime meerderheid (een kleine 60% van de Nederlandse bevolking en zo'n driekwart van de arbeidsmarktprofessionals) dat deze achterstand (licht) minder zou worden; minder dan 10% verwachtte een toename van de achterstand.

Tabel 0-3 Ontwikkeling achterstand allochtonen ten opzichte van autochtonen

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)	
	NL	AP	NL	AP	NL	AP
fors oplopen	6%	10%	2%	1%	1%	1%
licht oplopen	21%	23%	8%	7%	7%	6%
gelijk blijven	35%	29%	28%	17%	25%	16%
licht minder worden	25%	33%	52%	67%	56%	70%
fors minder worden	2%	2%	4%	6%	4%	6%
weet niet / geen mening	12%	2%	4%	0%	7%	1%
totaal	100% (N=1677)	100% (N=469)	100% (N=1851)	100% (N=526)	100% (N=1565)	100% (N=671)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

Ook is gevraagd naar het op de arbeidsmarkt voorkomen van discriminatie op basis van etnische afkomst (zie Tabel 0-4). Vrijwel alle arbeidsmarktprofessionals en een zeer groot deel van de Nederlanders is van mening dat er discriminatie op basis van etnische afkomst plaatsvindt. Dit percentage neemt in de loop van de tijd af. Van de arbeidsmarktprofessionals vindt nu 33% dat er sprake is van discriminatie in hoge dan wel zeer hoge mate; in 2007 was dat nog 44%. De Nederlandse bevolking ziet minder discriminatie in vergelijking met de arbeidsmarktprofessionals. Werkgevers komen qua opvatting sterk overeen met de Nederlandse bevolking. Tussen de overige onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals zijn de verschillen beperkt; zie Grafiek 6 in Bijlage 1.³

Tabel 0-4 In hoeverre vindt er naar uw mening op de arbeidsmarkt discriminatie op basis van etnische afkomst plaats?

	2009		2008		2007	
	NL	AP	NL	AP	NL	AP
in zeer hoge mate	2%	6%	1%	4%	2%	4%
in hoge mate	14%	27%	14%	30%	19%	40%
in beperkte mate	59%	58%	62%	59%	66%	52%
niet of nauwelijks	13%	6%	14%	5%		
helemaal niet	1%	0%	2%	1%	4%	2%
weet niet / geen mening	11%	3%	8%	1%	10%	2%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	(N=1677)	(N=469)	(N=1851)	(N=526)	(N=1565)	(N=671)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

Kwaliteit van de aansluiting tussen beroepsonderwijs en arbeidsmarkt

Hoewel in de media in vergelijking met eerdere jaren minder negatieve berichten verschijnen over de kwaliteit van het beroepsonderwijs, wordt de aansluiting tussen het (beroeps)onderwijs en de arbeidsmarkt in het algemeen als matig tot slecht ervaren (zie Tabel 0-5). In 2009 vindt slechts een op de vijf arbeidsmarktprofessionals en een kwart van de Nederlandse bevolking de kwaliteit van de aansluiting (meer dan) voldoende. De helft van de respondenten vindt deze matig en zo'n 20% slecht of zeer slecht. De arbeidsmarktprofessionals en de gemiddelde Nederlander zijn wat dit betreft redelijk eensgezind. Ten opzichte van 2008 en 2007 is het oordeel nauwelijks gewijzigd. De verschillende groepen zijn nagenoeg allemaal dezelfde mening toegedaan; zie Grafiek 6 in Bijlage 1.⁴

³ Deze indicator is als volgt per groep bepaald: [(5 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van discriminatie in zeer hoge mate) + (4 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van discriminatie in mate) + (3 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van discriminatie in beperkte mate) + (2 * het aantal personen dat aangeeft dat er niet of nauwelijks sprake is van discriminatie) + (1 * het aantal respondenten dat aangeeft dat er helemaal niet gediscrimineerd wordt)] / aantal respondenten.

⁴ Deze indicator is als volgt per groep bepaald: [(3 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van een 'uitstekend' aansluiten) + (2 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'goed' aansluiten) + (1 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'voldoende' aansluiten) - (2 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'zeer slecht' aansluiten) - (1 * het aantal personen dat aangeeft dat er sprake is van 'slecht' aansluiten)] / aantal respondenten.

Tabel 0-5 De kwaliteit van de aansluiting tussen het (beroeps)onderwijs en de arbeidsmarkt is

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)		2006 (periode tot 2010)
	NL	AP	NL	AP	NL	AP	AP
uitstekend ¹	0%	0%	0%	0%	0%	0%	NA
goed	3%	3%	5%	3%	5%	2%	1%
voldoende	23%	17%	22%	23%	22%	23%	16%
matig	49%	53%	49%	53%	48%	51%	52%
slecht	14%	19%	15%	15%	15%	17%	21%
zeer slecht	3%	3%	3%	3%	4%	5%	6%
weet niet / geen mening	8%	4%	6%	2%	6%	1%	3%
totaal	100% (N=1676)	100% (N=469)	100% (N=1851)	100% (N=526)	100% (N=1565)	100% (N=671)	100% (N=733)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

¹ Deze antwoordcategorie was in 2006 niet aanwezig (NA)

Arbeidsmobiliteit

Een vast blok in de enquête in het kader van het Najaarscongres van de Raad voor Werk en Inkomen heeft betrekking op het onderwerp arbeidsmobiliteit. In welke mate is er anno nu sprake van mobiliteit en wat wordt voor de nabije toekomst verwacht?

Op de eerste plaats bezien we de externe arbeidsmobiliteit. Hiermee wordt bedoeld op het vrijwillig wisselen van werkgever. Tabel 0-1 laat zien dat in 2009 bijna 70% van de arbeidsmarktprofessionals van mening is dat de externe mobiliteit te gering is, 20% vindt deze voldoende en 3% te groot. De Nederlandse bevolking heeft een iets andere mening: van hen vindt 44% dat er sprake is van te weinig externe mobiliteit. Echter, een groot deel geeft als antwoord 'weet niet'. Opvallend is dat men in 2009 aanzienlijk negatiever is over de mate van arbeidsmobiliteit, terwijl de verschillen tussen 2008 en 2007 beperkt waren. Of men is zich met het verdiepen van de economische crisis meer bewust geworden van de (blijkbaar beperkte) mate van externe arbeidsmobiliteit, of men is beïnvloed door de media-aandacht die de voorstanders van meer mobiliteit en meer marktwerking weten te genereren. De diverse onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals laten een nagenoeg identiek beeld zien (zie Grafiek 7 in Bijlage 1).

Tabel 0-1 Beoordeling huidige mate externe arbeidsmobiliteit

	2009		2008		2007	
	NL	AP	NL	AP	NL	AP
te veel	3%	3%	5%	6%	7%	5%
genoeg	26%	20%	40%	35%	40%	38%
te weinig	44%	69%	30%	52%	26%	48%
weet niet	27%	8%	24%	7%	26%	9%
totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%
	(N=1677)	(N=469)	(N=1851)	(N=526)	(N=1565)	(N=671)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

In de nabije toekomst verwacht 50% van de arbeidsmarktprofessionals een (voornamelijk) lichte toename van de externe arbeidsmobiliteit. Vorig jaar was dat iets minder dan 60% en het jaar voordien zelfs driekwart van de arbeidsmarktprofessionals; zie Tabel 3-2. Kortom, in vergelijking met voorheen zijn de arbeidsmarktprofessionals aanzienlijk meer van mening dat de externe mobiliteit te laag is en daarnaast zijn ze pessimistischer geworden ten aanzien van de ontwikkeling in de mate van externe mobiliteit. De gemiddelde Nederlander heeft een iets ander beeld wat betreft de toekomstige ontwikkeling: hier is iets meer dan een derde (tegen bijna 45% in 2008 en 2007) van de respondenten van mening dat deze vorm van mobiliteit zal toenemen. Opvallend is verder dat relatief veel vertegenwoordigers van de Werkgevers en de groep Uitvoering de externe mobiliteit zien dalen tussen nu en 2012, terwijl de andere groepen gemiddeld een (beperkte) stijging voorzien; zie Grafiek 5 in Bijlage 1.

Tabel 0-2 Verwachting ontwikkeling externe arbeidsmobiliteit

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)	
	NL	AP	NL	AP	NL	AP
fors toenemen	2%	10%	1%	6%	3%	8%
licht toenemen	33%	40%	42%	52%	42%	67%
gelijk blijven	29%	19%	37%	29%	37%	19%
licht afnemen	16%	23%	8%	12%	6%	3%
fors afnemen	4%	7%	0%	1%	0%	1%
weet niet / geen mening	15%	3%	12%	0%	13%	2%
totaal	100% (N=1677)	100% (N=469)	100% (N=1851)	100% (N=526)	100% (N=1565)	100% (N=671)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

Wat betreft intersectorale arbeidsmobiliteit (het vrijwillig overstappen naar een andere sector of branche) verwacht 41% van de arbeidsmarktprofessionals dat deze licht zal toenemen, 6% dat deze sterk zal toenemen en 30% dat deze vorm van arbeidsmobiliteit gelijk zal blijven (Tabel 0-3). Daarnaast verwacht 16% een daling, terwijl 6% geen antwoord kan geven. De gemiddelde Nederlander ziet in 36% van de gevallen een toename plaatsvinden, maar bijna een op de vijf Nederlanders antwoordt 'weet niet'. Ten opzichte van vorig jaar zijn de verschillen beperkt. Voor een overzicht van de verschillen tussen de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals zij verwezen naar Grafiek 5 in Bijlage 1.

Tabel 0-3 Verwachting ontwikkeling intersectorale mobiliteit

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)	
	NL	AP	NL	AP	NL	AP
fors toenemen	1%	6%	1%	2%	1%	2%
licht toenemen	35%	41%	31%	45%	30%	46%
gelijk blijven	31%	30%	43%	40%	47%	43%
licht afnemen	11%	11%	7%	8%	4%	3%
fors afnemen	3%	5%	0%	1%	0%	0%
weet niet / geen mening	19%	6%	18%	4%	18%	6%
totaal	100% (N=1676)	100% (N=469)	100% (N=1851)	100% (N=526)	100% (N=1565)	100% (N=672)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

Over de mate van interne mobiliteit (functiewisseling) zijn de arbeidsmarktprofessionals iets minder negatief in vergelijking met de externe mobiliteit. Hier vindt 60% (tegenover 65% in de eerdere jaren) dat deze vorm van mobiliteit te gering is, terwijl ongeveer een kwart aangeeft dat de interne mobiliteit voldoende groot is (Tabel 0-4). Van de Nederlandse bevolking is 39% respectievelijk 29% deze mening toegedaan. Maar ook hier zien we in de

laatste groep een hoog percentage respondenten dat 'weet niet' als antwoord geeft. Verder zien we dat de diverse groepen arbeidsmarktprofessionals hier vrij eensgezind zijn (zie Grafiek 7 in Bijlage 1).

Tabel 0-4 Beoordeling huidige mate interne arbeidsmobiliteit

	2009 (periode tot 2012)		2008 (periode tot 2011)		2007 (periode tot 2010)	
	NL	AP	NL	AP	NL	AP
te veel	3%	3%	2%	3%	2%	2%
genoeg	29%	26%	32%	22%	29%	24%
te weinig	39%	60%	39%	65%	39%	65%
weet niet / geen mening	29%	11%	27%	9%	30%	9%
Totaal	100% (N=1676)	100% (N=469)	100% (N=1851)	100% (N=526)	100% (N=1565)	100% (N=672)

NL = Nederlandse bevolking

AP = Arbeidsmarktprofessionals

Impact van de economische crisis

Vanzelfsprekend is in de Arbeidsmarktenquête 2009 ook aandacht besteed aan de mogelijke effecten van de economische crisis. Achtereenvolgens komen aan de orde het aantal werklozen dat er ten tijde van het dieptepunt van de economische crisis zal zijn, welke sectoren het meest getroffen worden, welke groepen in het bijzonder door de crisis getroffen worden, de vraag of men zelf geraakt wordt door de economische crisis en tot slot de vraag of men de verschillende maatregelen van het kabinet om de gevolgen van de economische crisis te beperken zelf anders zou hebben ingevuld en of men maatregelen mist.

Het verwacht aantal werklozen op het dieptepunt van de economische crisis

Tabel 0-1 laat zien dat de Nederlandse bevolking in vergelijking met de arbeidsmarktprofessionals optimistischer is ten aanzien van het aantal werklozen dat men op het dieptepunt van de crisis verwacht. Beide groepen zijn in meerderheid optimistischer dan onze nationale rekenmeesters van het Centraal Planbureau, die uitgaan van 615.000 werklozen in 2010.

Tabel 0-1 Het aantal werklozen op het dieptepunt van de crisis

	2009	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarkt-professionals
< 400.000	4%	2%
400.000 - 500.000	38%	20%
500.000 - 600.000	31%	33%
600.000 - 700.000	13%	27%
700.000 - 800.000	4%	9%
> 800.000	2%	5%
weet niet	7%	4%
totaal	100% (N=1685)	100% (N=469)

In Grafiek 8 is voor de Nederlandse bevolking en de diverse groepen arbeidsmarktprofessionals het verwachte aantal werklozen op het dieptepunt van de crisis weergegeven.⁵ We zien dat vertegenwoordigers van de groepen Werkgevers, Re-integratiebedrijven en Uitvoering het meeste pessimisme ten toon spreiden.

Welke sectoren worden het meest getroffen?

Men werd gevraagd welke drie sectoren qua werkgelegenheid het meest zullen worden getroffen door de economische crisis. De twaalf sectoren die onderscheiden zijn, zijn in Tabel 0-2 weergegeven, evenals het percentage respondenten dat de betreffende sector als een van de getroffen sectoren aanwijst. De arbeidsmarktprofessionals en de Nederlandse bevolking zijn redelijk eensgezind: de werkloosheid zal naar verwachting in het bijzonder toenemen in de bouwnijverheid, de sector vervoer, opslag en communicatie, de horeca en de sector delfstoffen, industrie en energie. Overheid, onderwijs, gezondheidszorg, overige dienstverlening en landbouw, bosbouw en visserij worden daarentegen weinig genoemd.

Tabel 0-2 Welke sectoren worden met name getroffen door de economische crisis?*

⁵ Dit aantal is gebaseerd op het klassenmidden van de onderscheiden aantallen. Voor de groep die aangeeft dat het aantal werklozen <400.000 (resp. >800.000) is, is uitgegaan van 350.000 (resp. 850.000) werklozen.

	2009	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarktprofessionals
landbouw, bosbouw en visserij	9%	6%
delfstoffen, industrie en energie	22%	34%
bouwnijverheid	76%	87%
handel en reparatie	16%	15%
horeca	45%	32%
vervoer, opslag en communicatie	41%	57%
financiële instellingen	28%	22%
zakelijke dienstverlening	17%	26%
overheid	3%	6%
gesubsidieerd onderwijs	4%	3%
gezondheids- en welzijnszorg	12%	7%
overige dienstverlening	4%	5%
totaal	N=1683	N=469

* De respondent kon meerdere groepen aanvinken. Weergegeven is het percentage dat de betreffende groep genoemd (dus aangevinkt) heeft.

De door de crisis getroffen groepen

We zien ook grote eensgezindheid tussen arbeidsmarktprofessionals en Nederlandse bevolking over de groepen die het meest getroffen worden door de oplopende werkloosheid als gevolg van de huidige crisis. Dat zijn – zie Tabel 0-3 – naar verwachting vooral lager opgeleiden, jongeren, ouderen en langdurig werklozen. In iets mindere mate worden arbeidsgehandicapten en niet-westerse allochtonen genoemd. Met andere woorden, de bekende risicogroepen als het om werkloosheid gaat.

Tabel 0-3 Welke groepen worden met name getroffen door de economische crisis?*

	2009	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarktprofessionals
15 - 24 jarigen (jongeren)	47%	57%
25 - 49 jarigen	20%	8%
50 - 64 jarigen (ouderen)	44%	46%
lager opgeleiden (basisonderwijs, VMBO, geen startkwalificatie)	51%	65%
middelbaar opgeleiden (MBO, HAVO, VWO)	7%	6%
hoger opgeleiden (HBO, WO)	5%	3%
langdurig werklozen (langer dan 1 jaar)	44%	52%
arbeidsgehandicapten	21%	34%
niet-westerse allochtonen	24%	32%
anders	0%	1%
totaal	N=1682	N=469

* De respondent kon meerdere groepen aanvinken. Weergegeven is het percentage dat de betreffende groep genoemd (dus aangevinkt) heeft.

Zelf getroffen door de crisis?

Van de Nederlandse bevolking zegt 8% zelf gevolgen voor de eigen positie op de arbeidsmarkt te ondervinden van de huidige economische crisis. Onder de arbeidsmarktprofessionals ligt het percentage – verrassend genoeg – aanzienlijk hoger, namelijk 20%; zie Tabel 0-4. Grafiek 9 laat zien dat met name vertegenwoordigers van de groep Werknemers en de groep Re-integratiebedrijven gevolgen ondervinden van de crisis, terwijl de groep Overheid relatief het minst getroffen wordt.

Tabel 0-4 Heeft de economische crisis gevolgen voor de eigen positie op de arbeidsmarkt?

	2009	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarktprofessionals
ja	8%	20%
nee	49%	59%
weet niet	12%	16%
niet van toepassing	31%	4%
totaal	100% (N=1682)	100% (N=469)

Uit het antwoord op de vervolgvraag welk gevolg de economische crisis dan heeft (wanneer men op de vorige vraag met ja geantwoord heeft), blijkt dat onder de Nederlandse bevolking er eerder sprake is van verlies van een vaste baan (eventueel op korte termijn), terwijl onder de arbeidsmarktprofessionals vooral zzp'ers te lijden hebben van de crisis. Verder valt op dat onder de arbeidsmarktprofessionals die 'Anders' geantwoord hebben (en waaraan vervolgens gevraagd is welk gevolg voor hen dan aan de orde is), relatief veel personen aangeven dat er als gevolg van de crisis juist sprake is van meer werk. Dat geldt vooral voor personen die werkzaam zijn bij uitvoeringsorganisaties of met re-integratie van doen hebben. Hieronder zitten relatief veel zzp'ers. Dit betekent ook dat aan een bevestigend antwoord op de vraag de huidige economische crisis gevolgen heeft voor de eigen positie op de arbeidsmarkt, niet per definitie een negatieve connotatie gekoppeld dient te worden.

De respondenten uit de Nederlandse bevolking die 'Anders' geantwoord hebben, wijzen met name op de beperking van promotiemogelijkheden, op bevrozing of verlaging van het salaris en op verlies van uren.

Tabel 0-5 Welk gevolg heeft de economische crisis?

	2009	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarktprofessionals
ik ben recent mijn vaste baan kwijtgeraakt of raak die op korte termijn kwijt	16%	6%
mijn vaste baan wordt bedreigd	17%	10%
mijn tijdelijk contract is of wordt niet verlengd	6%	5%
het voortbestaan van de organisatie waar ik werk wordt bedreigd	17%	10%
ik zoek (ander) werk maar verwacht dat niet snel te kunnen vinden	18%	16%
als zelfstandig ondernemer of zzp'er word ik geconfronteerd met een teruglopende omzet	7%	29%
anders	18%	25%
totaal	100% (N=141)	100% (N=96)

De crisismaatregelen van het kabinet

De arbeidsmarktprofessionals zijn in vergelijking met de Nederlandse bevolking minder tevreden met de maatregelen die het kabinet genomen heeft om de gevolgen van de huidige economische crisis te beperken. Van de arbeidsmarktprofessionals zegt 59% maatregelen anders ingevuld te willen zien dan wel maatregelen te missen.⁶ Voor de Nederlandse bevolking gaat dat slechts voor 16% op; zie Tabel 0-6.

⁶ De verschillen tussen de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals zijn zeer gering.

Tabel 0-6 Mist men crisismaatregelen of zou men ze anders ingevuld hebben?

	2009	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarktprofessionals
ja	16%	59%
nee	36%	21%
weet niet	48%	20%
totaal	100% (N=1682)	100% (N=469)

Van degenen die arbeidsmarktmaatregelen anders ingevuld willen zien dan wel maatregelen missen, heeft een meerderheid met name problemen met de maatregelen die van toepassing zijn op de banken. Zo geeft 51% van de arbeidsmarktprofessionals in deze groep aan dat men strenger toezicht op de financiële sector wenst, 50% wil strenger optreden tegen de bonus-cultuur en 54% wil dat er door de overheid gesteunde banken sneller krediet verlenen; zie Tabel 4-7. Voor de groep van personen uit de Nederlandse bevolking die arbeidsmarktmaatregelen anders ingevuld willen zien dan wel maatregelen missen, geldt dat een nog groter deel deze kritiek deelt. Opvallend is dat de arbeidsmarktprofessionals meer oog hebben voor scholing van werknemers in vergelijking met de Nederlandse bevolking. Daarentegen is de laatste groep meer van mening dat het financieringstekort niet te veel dient op te lopen en in hogere mate voor bescherming van de Nederlandse economie tegen internationale concurrentie. Wat betreft andere voorgestelde maatregelen zien we relatief vaak de vraag om meer geld ten behoeve van re-integratie van ontslagen werknemers, de wens om duurzame ontwikkeling in het oog te houden en beperking van de mogelijkheid van deeltijd-ww.

Tabel 0-7 Welke maatregelen zou men anders ingevuld hebben of mist men?*

	2009	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarkt-professionals
ik zou strenger toezicht houden op de financiële sector	57%	51%
ik zou strenger optreden tegen de bonus-cultuur	69%	50%
ik zou banken die overheidssteun hebben ontvangen verplichten om sneller krediet te verlenen aan bedrijven en particulieren	57%	54%
ik zou meer financiële middelen vrijmaken om de jeugdwerkloosheid te bestrijden	22%	32%
ik zou de deeltijd-ww-regeling ruimhartiger toepassen	18%	14%
ik zou meer prioriteit geven aan het scholen van werknemers	20%	49%
ik zou de open Nederlandse economie meer beschermen tegen internationale concurrentie	15%	4%
ik zou minder maatregelen hebben genomen omdat in een open economie als de Nederlandse de marktsector de problemen zelf het beste kan oplossen	12%	8%
ik zou minder geld hebben uitgegeven om het financieringstekort niet te veel te laten oplopen, waardoor op termijn ook minder bezuinigingen nodig zijn	33%	16%
anders	22%	32%
totaal	(N=274)	(N=277)

* Men kon meerdere maatregelen aangeven. Per maatregel is genoemd het percentage personen dat betreffende maatregel aangevinkt heeft.

Flexibilisering van arbeid

Flexibilisering van de arbeidsmarkt is al langere tijd een modewoord. Bij flexibilisering gaat het om maatregelen die arbeidsorganisaties kunnen nemen om zich snel aan te passen aan veranderingen in de vraag naar hun producten of diensten. Vanuit het gezichtspunt van de werkgever gaat het dan bijvoorbeeld om het variëren in de inzet van personeel of om het op een meer flexibele wijze organiseren van het werk. Anderzijds kan het ook gaan om maatregelen die inspelen op de behoeften van werknemers. Veel van de problemen op de arbeidsmarkt worden op zijn minst voor een deel gekoppeld aan flexibilisering en in het bijzonder aan het ontbreken daarvan. Werkgevers zien graag meer flexibiliteit van de kant van werknemers en werknemers zien graag meer flexibiliteit van de kant van de werkgever. In de Arbeidsmarktenquête in 2007 is ingegaan op de behoefte aan flexibiliteit bij werkgevers en werknemers.⁷ Men was vrij eensgezind over het feit dat werkgevers meer behoefte hebben aan flexibiliteit wanneer het gaat om werken in het weekeinde, flexibele werktijden, tijdelijke contracten, 'functionele' flexibiliteit, flexibel loon en soepeler ontslagregels. Echter niet wanneer het gaat om deeltijdwerk en telewerken, waar juist werknemers meer behoefte aan zouden hebben. De respondenten verwachtten dat ook werknemers behoefte hebben aan meer flexibele werktijden, maar hier is de vraag of werkgevers en werknemers hetzelfde voor ogen hebben. Dit jaar is wederom een deel van de vragenlijst van de Arbeidsmarktenquête gewijd aan verwachtingen over de flexibilisering van arbeid. In dit onderdeel is gevraagd naar de verwachte ontwikkelingen in de periode tot 2015. Daarbij komen aan de orde de ontwikkelingen wat betreft (1) in deeltijd werkzaam zijn, (2) het aandeel thuiswerk of telewerken, (3) flexibele werktijden, (4) flexibele contracten, (5) uitbesteden van werk, (6) spreiding van het werkaanbod over het jaar en tot slot (7) het aantal zzp'ers. Ook is gevraagd of men zelf zzp'er wil worden en hoe tevreden men is over de mogelijkheden werk en zorgtaken te combineren.

We beginnen echter met de visie op de inzetbaarheid van werknemers. Arbeidsorganisaties verwachten meer en meer dat hun werknemers breed inzetbaar zijn, met andere woorden dat ze meerdere taken en/of functies kunnen vervullen. Tabel 5-1 geeft aan hoe de Nederlandse bevolking en de arbeidsmarktprofessionals aankijken tegen de mate waarin werknemers in de periode tot 2015 aan deze eis van brede inzetbaarheid kunnen voldoen.

Tabel 5-1 Brede inzetbaarheid van werknemers

	2009	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarktprofessionals
in zeer hoge mate	1%	1%
in hoge mate	21%	14%
neutraal	38%	36%
in geringe mate	28%	44%
in zeer geringe mate	1%	3%
weet niet	11%	3%
totaal	100% (N=1674)	100% (N=469)

Hieruit komt naar voren dat bijna de helft van de arbeidsmarktprofessionals van mening is dat er het een en ander schort aan de mate van inzetbaarheid. Brede inzetbaarheid is er volgens een groot deel van deze groep slechts in geringe mate. De diverse groepen arbeidsmarktprofessionals zijn hier zeer eensgezind over. De Nederlandse bevolking kijkt hier wat minder negatief tegen aan, maar ook hier is er een beduidende groep (bijna 30%) die de inzetbaarheid als beperkt kwalificeert.

⁷ Jan Nelissen en Klaas de Vos (2007) Arbeidsmarktenquête 2007. Verwachtingen en meningen over de arbeidsmarkt 2008-2010. Den Haag: Raad voor Werk en Inkomen.

In Tabel 5-2 zijn de verwachtingen voor de periode tot 2015 ten aanzien van het aantal personen dat in deeltijd werkzaam is, de mate van thuiswerken of telewerken en het aantal personen dat gebruik maakt van flexibele werktijden weergegeven. Deze drie elementen kan men beschouwen als maatregelen die tot doel hebben in te spelen op de behoeften van werkenden, terwijl de andere vier factoren (flexibele contracten, uitbesteden werk, spreiding werkaanbod en aantal zzp'ers⁸) meer van doen hebben met de mogelijkheid van bedrijven om zich snel aan te kunnen passen aan veranderingen in de vraag naar producten en diensten. Deze komen aan bod in Tabel 5-3.

---

⁸ Zzp'ers kunnen zowel inspelen op behoefte aan flexibiliteit voor werkenden als voor bedrijven. In die zin is hun indeling in de tweede groep factoren enigszins arbitrair.

Tabel 5-2 Verwachte ontwikkeling in de periode tot 2015 wat betreft deeltijd, telewerk of thuiswerk en flexibele werktijden

	2009					
	Personen in deeltijd werkzaam		Telewerk of thuiswerk		Flexibele werktijden	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarkt-professionals	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarkt-professionals	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarkt-professionals
fors toenemen	5%	7%	8%	10%	7%	12%
licht toenemen	62%	62%	64%	65%	70%	70%
gelijk blijven	20%	22%	18%	19%	14%	13%
licht afnemen	7%	9%	4%	3%	3%	4%
fors afnemen	1%	0%	0%	0%	0%	0%
weet niet	5%	1%	5%	2%	5%	1%
totaal	100% (N=1675)	100% (N=469)	100% (N=1675)	100% (N=469)	100% (N=1675)	100% (N=469)

Tabel 5-3 Verwachte ontwikkeling in de periode tot 2015 wat betreft flexibele contracten, werkaanbod en aantal zzp'ers

	2009							
	Flexibele contracten		Uitbesteden werk		Spreiden werkaanbod		Aantal zzp'ers	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarkt-professionals	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarkt-professionals	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarkt-professionals	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarkt-professionals
fors toenemen	18%	29%	3%	4%	1%	2%	4%	11%
licht toenemen	56%	58%	42%	45%	40%	52%	44%	53%
gelijk blijven	14%	9%	22%	21%	35%	31%	20%	14%
licht afnemen	5%	4%	20%	22%	3%	2%	22%	18%
fors afnemen	1%	0%	2%	2%	0%	1%	2%	3%
weet niet	6%	0%	11%	6%	20%	11%	8%	1%
totaal	100% (N=1675)	100% (N=469)	100% (N=1674)	100% (N=469)	100% (N=1674)	100% (N=469)	100% (N=1674)	100% (N=469)

De ondervraagde groepen – de Nederlandse bevolking en de arbeidsmarktprofessionals – zijn het ten aanzien van deeltijd, telewerken/thuiswerken en flexibele werktijden nagenoeg volledig eens. Wat betreft werken in deeltijd voorziet minder dan 10% een (lichte) afname. Echter, bijna 70% verwacht een (voornamelijk) lichte toename van het aantal personen dat in deeltijd werkzaam zal zijn in 2015 in vergelijking met 2009. Dat is opmerkelijk, aangezien in 2008 al driekwart van de werkende vrouwen en bijna een kwart van de werkende mannen in Nederland in deeltijd werkt.⁹ Dat is veel meer dan in andere Europese landen het geval is. Zo werkt in Zweden, dat na Nederland het hoogste aandeel deeltijders kent, ‘slechts’ 26% van de werkenden in deeltijd.

Wat betreft telewerken of thuiswerken voorziet zo’n driekwart een toename en minder dan 5% een afname.¹⁰ Ten aanzien van flexibele werktijden verwacht een nog groter deel van de Nederlandse bevolking en de arbeidsmarktprofessionals een toename, namelijk rond de 80%.

Al met al kunnen we stellen dat er een grote mate van overeenstemming bestaat tussen de arbeidsmarktprofessionals en de Nederlandse bevolking voor wat betreft de verwachtingen over deeltijdwerk, tele- en thuiswerken, flexibele werktijden en flexibele contracten: in de periode tot 2015 zal er volgens de overgrote meerderheid sprake zijn van een toename op elk van deze punten. Grafiek 10 laat daarbij zien dat de verschillen tussen de onderscheiden groepen arbeidsmarktprofessionals beperkt zijn.

De andere facetten van flexibilisering – het aantal personen met flexibele contracten, uitbesteden van werk, spreiden van werkaanbod en het aantal zzp’ers – komen aan de orde in Tabel 5-3. Het aantal personen met flexibele contracten (tijdelijke contracten, nul-urencontracten, overige flexwerkers) is volgens het CBS sterk gestegen sinds 2004.¹¹ In het tweede kwartaal van 2004 was het aandeel werknemers met een flexibel arbeidscontract gelijk aan 6,4%. In hetzelfde kwartaal vier jaar later was dit aandeel gegroeid tot 7,9%. De conjunctuur zou hier mede debet aan zijn. In het derde kwartaal van 2008 zijn bijna 630.000 personen werkzaam met een flexibel arbeidscontract. Hierbij zijn tijdelijke contracten met een duur van meer dan een jaar niet als een flexibel contract beschouwd. De toename van het aandeel flexwerkers speelt echter vooral bij jongeren. Onder personen boven de 35 jaar is het percentage flexwerkers nagenoeg constant en bedraagt rond de 5% van deze groep. De toename lijkt vooral betrekking te hebben op personen die toetreden tot de markt of slechts voor korte tijd actief zijn op de arbeidsmarkt, zoals studerende met een bijbaan in de zomermaanden. Een groot deel van de respondenten binnen beide groepen verwacht echter een verdere toename van het aantal personen met flexibele contracten. Van de arbeidsmarktprofessionals verwacht maar liefst 87% een toename, de Nederlandse bevolking is iets minder uitgesproken, maar ook hier verwacht toch nog steeds 74% een stijging. Zo’n 5% in beide groepen verwacht een afname van het aantal personen met een flexibel contract.

Wat betreft de hoeveelheid werk die arbeidsorganisaties zullen uitbesteden in plaats van zelf te doen verwacht bijna de helft van de arbeidsmarktprofessionals dat dit zal toenemen, terwijl bijna een kwart van mening is dat het uitbesteden van werk zal afnemen.

⁹ Hierbij geldt dat een werkende een deeltijder is als hij/zij minder 35 uur per week werkzaam is in zijn of haar belangrijkste werkkring. De gegevens zijn afkomstig van CBS (2009) *Webmagazine*, 22 juli 2009 (<http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/eu/publicaties/archief/2009/2009-2821-wm.htm>).

¹⁰ Het percentage organisaties dat de mogelijkheid van telewerken kent is tussen 2003 en 2008 gestegen van 19 naar 32%; vooral vanaf 2006 neemt het percentage snel toe (zie OSA (2009) *Tendrapport vraag naar arbeid 2008*, OSA-publicatie A235, Tilburg, p. 108).

¹¹ Zie M. Souren (2009) CBS-Berichten: Meer flexwerkers, maar niet op alle fronten. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 24 (4), 460-464.

Spreiding van het werkaanbod over het gehele jaar betekent voor werknemers dat de duur van de werkweek varieert, bijvoorbeeld dat de werkweek in de zomer langer is dan in de winter. Ruim 50% van de arbeidsmarktprofessionals verwacht in de periode tot 2015 een toename van het aantal arbeidsorganisaties dat streeft naar een spreiding van het werkaanbod over het gehele jaar. Slechts een enkele arbeidsmarktprofessional verwacht hier een afname. Ook de Nederlandse bevolking verwacht hier een toename, maar is iets minder uitgesproken in haar mening.

Het aantal zzp'ers is de afgelopen jaren fors toegenomen, van bijna 400.000 in 1996 tot ruim 640.000 in 2008.¹² Dit komt neer op een stijging van het aandeel in de werkzame beroepsbevolking van 6 naar 9%. Bijna twee derde van de arbeidsmarktprofessionals (tegenover bijna de helft van de Nederlandse bevolking) verwacht een verdere toename van het aantal zzp'ers in de periode tot 2015. Daar staat tegenover dat een op de vijf respondenten een afname van het aantal zzp'ers voorziet.

Grafiek 11 laat zien dat de verschillen tussen de diverse groepen arbeidsmarktprofessionals wederom vrij beperkt zijn. Er zijn drie enigszins opvallende zaken. Vertegenwoordigers van de groep Werknemers verwachten een geringere toename van het aantal flexibele contracten en de hoeveelheid uit te besteden werk in vergelijking met de andere groepen. Vertegenwoordigers van de groep Werkgevers voorzien meer dan anderen een sterkere toename van het uit te besteden werk. En vertegenwoordigers van de groep Werknemers zijn wat pessimistischer in vergelijking met de andere groepen ten aanzien van de toename van het aantal zzp'ers.

Samenvattend, ook ten aanzien van flexibiliteit in termen van flexibele contracten, het uitbesteden van werk, de spreiding van werkaanbod en het aantal zzp'ers verwacht men (zowel de Nederlandse bevolking als de arbeidsmarktprofessionals) in het algemeen een toename tussen nu en 2015. Behalve over flexibele contracten zijn de meningen hier wat meer verdeeld in vergelijking met de facetten van flexibilisering die hiervoor besproken zijn (deeltijd, thuis/telewerken, en werktijden).

Op basis van de verwachtingen over de diverse facetten die in Tabel 5-2 en Tabel 5-3 weergegeven zijn, zijn twee indicatoren voor de mate van verwachte flexibiliteit bepaald. De eerste indicator – die we aangeven met FLEX1 – heeft betrekking op de drie facetten genoemd in Tabel 5-2 (deeltijd, telewerken of thuiswerken en flexibele werktijden), de tweede – FLEX2 – op de vier factoren genoemd in Tabel 5-3 (flexibele contracten, uitbesteden van werk, spreiden van werkaanbod en het aantal zzp'ers).¹³ Het blijkt dat de mate van verwachte flexibiliteit zoals gemeten door FLEX1 (factoren die bedoeld zijn om beter te kunnen inspelen op de behoeften van werkenden) slechts beperkt correleren met de mate van verwachte flexibiliteit zoals gemeten door FLEX2 (factoren die veeleer van belang zijn om arbeidsorganisaties zich snel aan te kunnen laten passen aan veranderingen in de vraag naar hun producten of diensten).¹⁴ Met andere woorden personen die verwachten dat deeltijd, telewerk / thuiswerk en flexibele werktijden in de periode tot 2015 toenemen, verwachten niet perse dat ook flexibele contracten, uitbesteden van werk, spreiden van werkaanbod en het aantal zzp'ers zullen toenemen. Het zijn twee facetten van flexibilisering die in de ogen van de respondenten (op zijn minst deels) los van elkaar staan. Verder blijkt dat de mate waarin men flexibilisering verwacht niet of nauwelijks samenhang

¹² Zie: L. Kösters (2009), "Sterke groei zelfstandigen zonder personeel", *CBS Sociaal-economische trends*, 3e kwartaal.

¹³ De indicatoren zijn bepaald aan de hand van de antwoorden op de diverse factoren. Hierbij krijgt het antwoord 'fors afnemen' de waarde 1, 'afnemen' de waarde 2, 'gelijk blijven' de waarde 3, 'toenemen' de waarde 4 en 'fors toenemen' de waarde 5. Voor FLEX1 wordt dan de som genomen van de scores op de facetten deeltijd, telewerk of thuiswerk en flexibele werktijden, terwijl voor FLEX2 de som van de scores op de facetten flexibele contracten, uitbesteden van werk, spreiden van werkaanbod en het aantal zzp'ers genomen wordt.

¹⁴ De correlatiecoëfficiënt bedraagt 0,35.

vertoont met factoren als leeftijd, geslacht, huishoudkenmerken, opleiding, inkomen, provincie of woningbezit.¹⁵

Op de vraag of men overweegt om in de periode tot 2015 zelf zzp'er te worden, geeft bijna een op de vijf arbeidsmarktprofessionals een positief antwoord, onder de Nederlandse bevolking is dat echter slechts een op de 25 personen. Onder de arbeidsmarktprofessionals (zie Grafiek 12) zijn het met name personen die behoren tot de groep "Rest" (media, onderzoeksbureaus en adviesorganisaties, en de categorie overig; zie Tabel 0-1) die overwegen om zzp'er te worden. Het percentage ligt hier op 29. Ook in de sfeer van Uitvoering en Re-integratiebedrijven is men relatief sterk genegen om zzp'er te worden. Het geringst is de animo onder vertegenwoordigers van Werknemers, maar ook daar overweegt 8% zzp'er te worden.

Tabel 5-4 Overweegt men zelf zzp'er worden?

	2009	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarktprofessionals
ja	4%	19%
nee	89%	72%
weet niet	7%	9%
totaal	100% (N=1673)	100% (N=468)

De combinatie van het verrichten van betaald werk en de zorg voor kinderen of hulpbehoevende familieleden, kunnen een belemmering vormen om te komen tot grotere flexibiliteit. Het blijkt dat binnen de groep die zorgtaken combineert met betaald werk bijna de helft van de arbeidsmarktprofessionals en 40% van de Nederlandse bevolking tevreden of zelfs zeer tevreden is over de mogelijkheden die men op dit moment heeft om werk te combineren met zorgtaken (zie Tabel 5-5). Daar staat tegenover dat een omvangrijke groep – een kwart van de arbeidsmarktprofessionals en bijna een op de vijf Nederlanders die betaald werk en zorgtaken combineren – ontevreden of zelfs zeer ontevreden is en dus kennelijk problemen heeft ten aanzien van de combinatie van betaald werk en het verrichten van zorgtaken. We zien verder nauwelijks verschillen tussen de diverse groepen arbeidsmarktprofessionals.

¹⁵ Op basis van de scores zijn op basis van FLEX1 respectievelijk FLEX2 steeds drie groepen bepaald: een groep die geen toename van flexibiliteit verwacht, een groep die voor alle drie (resp. vier) facetten een toename verwacht en de groep die daar tussen in zit. Voor FLEX1 vinden we dan op basis van een ordered logit regressie enkel een significant verschil voor personen woonachtig in matig stedelijk (omgevingsadressendichtheid 1000 tot 1500 per vierkante km) of zeer sterk stedelijk gebied (omgevingsadressendichtheid meer dan 2500 per vierkante km) (die relatief minder flexibiliteit verwachten) en voor personen met een hbo-opleiding (die relatief meer flexibiliteit verwachten). Voor FLEX2 vinden we een significant verschil voor personen woonachtig in weinig of niet stedelijke gebieden (omgevingsadressendichtheid minder dan 1000 per vierkante km) (die relatief meer flexibiliteit verwachten) en personen met een bruto maandinkomen boven de 2000 euro (die eveneens meer flexibiliteit voorzien). De verklaarde variantie echter is zeer gering.

Tabel 5-5 Hoe tevreden is men over het combineren van betaald werk met de zorg voor kind(eren) en hulpbehoevende familieleden?

	2009	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarktprofessionals
zeer tevreden	6%	10%
tevreden	34%	37%
neutraal	33%	26%
ontevreden	14%	20%
zeer ontevreden	4%	5%
weet niet	8%	1%
totaal	100% (N=613)	100% (N=383)

Gevraagd naar de maatregelen waaraan men het meest behoefte heeft om zorgtaken en betaald werk goed te kunnen combineren, worden oplossingen vooral gezocht in de sfeer van flexibele arbeidstijden, de mogelijkheid van thuis-/telewerken, de mogelijkheid flexibel verlof te kunnen opnemen en de mogelijkheid flexibel te zijn in het aantal uren dat men per week werkt. Slechts een klein deel (minder dan 1%) van de genoemde oplossingen betreft maatregelen in de sfeer van kinderopvang. Dit duidt erop dat de problematiek vooral zit in de sfeer van flexibiliteit die de werkgever biedt.

Tabel 5-6 Aan welke maatregelen bestaat behoefte om werk en zorgtaken goed te kunnen combineren?

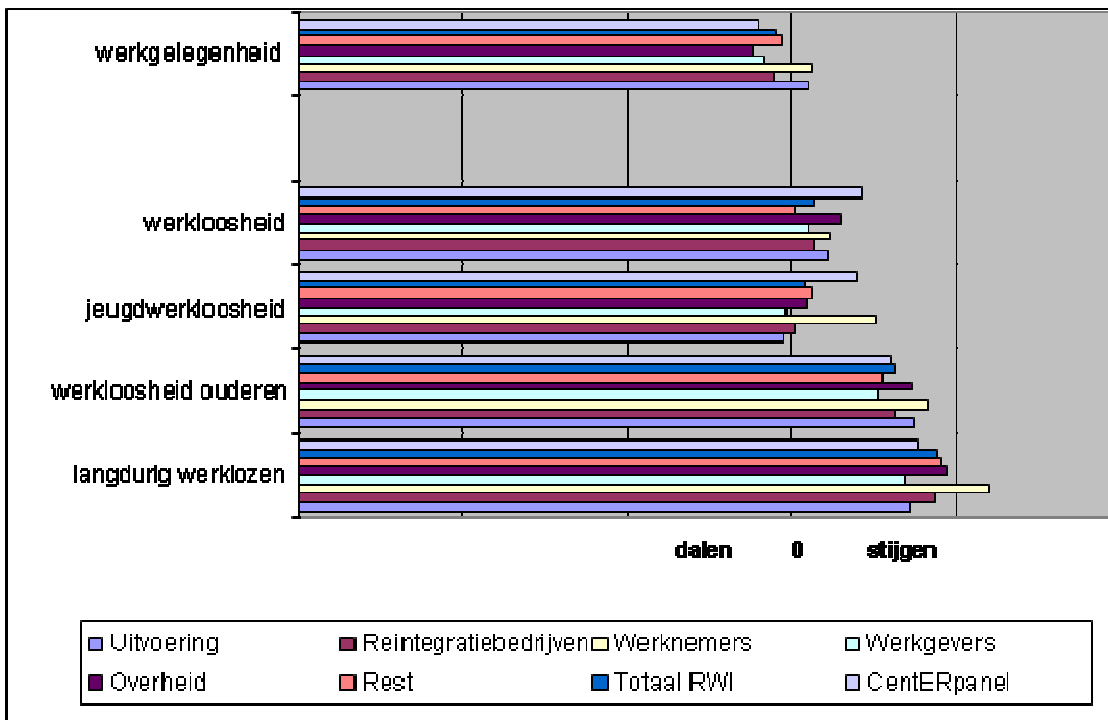
	2009	
	Nederlandse bevolking	Arbeidsmarktprofessionals
thuiswerken/telewerken	36%	62%
flexibele arbeidstijden (begin- en eindtijd)	57%	68%
flexibele werkweek (aantal uren per week)	36%	38%
flexibel verlof kunnen opnemen	49%	40%
flexibel beschikbaar zijn (bijvoorbeeld werken op oproepbasis)	6%	3%
mijn eigen baas zijn (eigen bedrijf)	11%	17%
anders	3%	3%
totaal	(N=613)	(N=383)

Respondenten werd gevraagd maximaal 3 maatregelen te noemen.

Bijlage 1 Antwoorden per respondentgroep

NB:Totaal RWI = totaal arbeidsmarktprofessionals die de enquête hebben ingevuld na een oproep via de elektronische nieuwsbrief RWI-zine.

Grafiek 3 Werkgelegenheid en werkloosheid: totaalindicator 2009¹

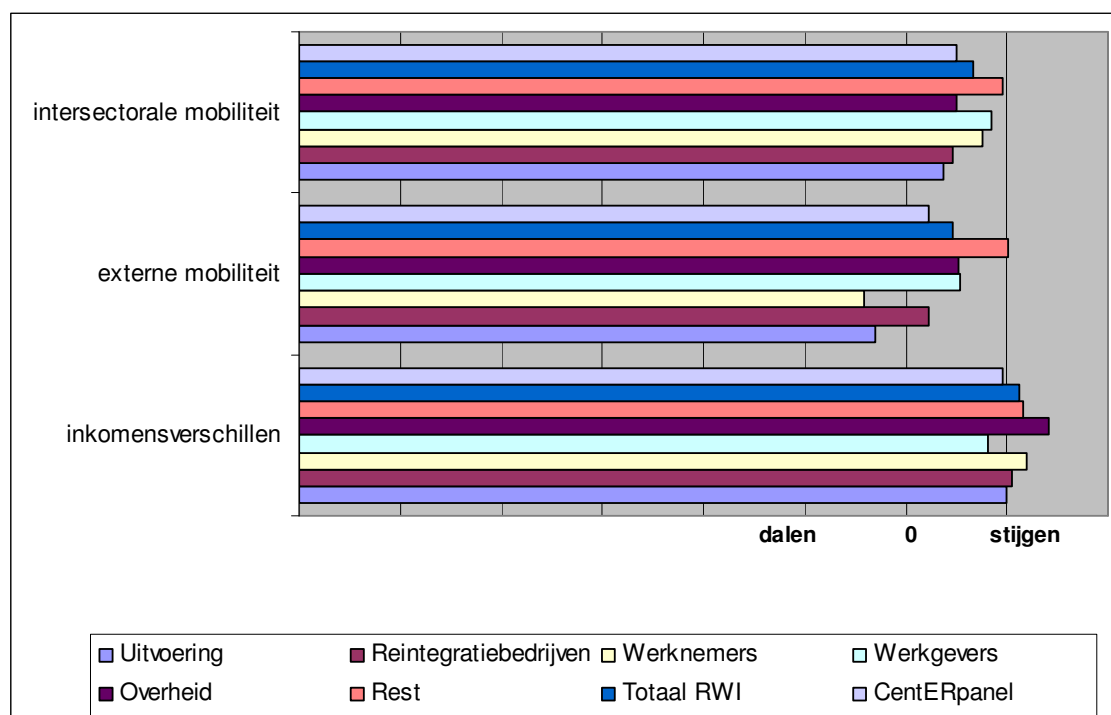

¹ De indicatoren weergegeven in deze grafiek (en grafiek 4 en 5) zijn berekend conform voetnoot 1 op pagina 13. Naarmate de staven langer zijn verwacht een groter deel van de betreffende groep een stijging van de werkgelegenheid, c.q. werkloosheid. Bij de waarde 0 houden de aantallen respondenten die een stijging en een daling verwachtten elkaar in evenwicht.

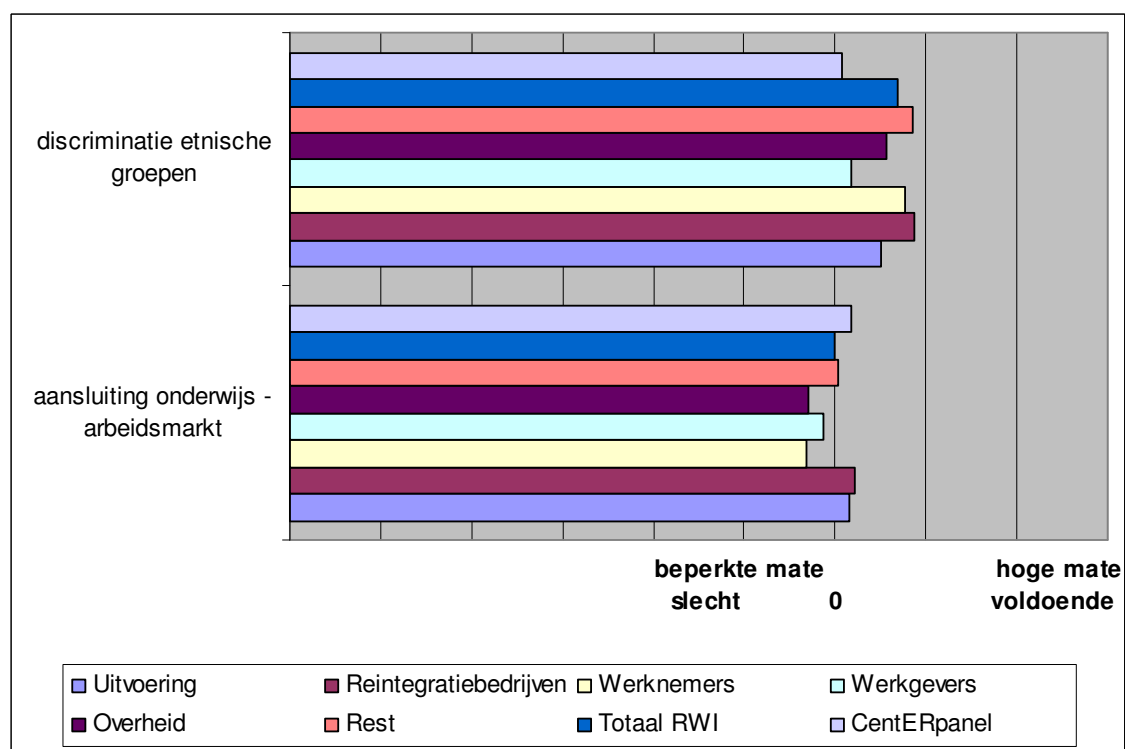
Grafiek 4 Speciale groepen: totaalindicator 2009

Grafiek 5 Mobiliteit en inkomensverschillen: totaalindicator 2009

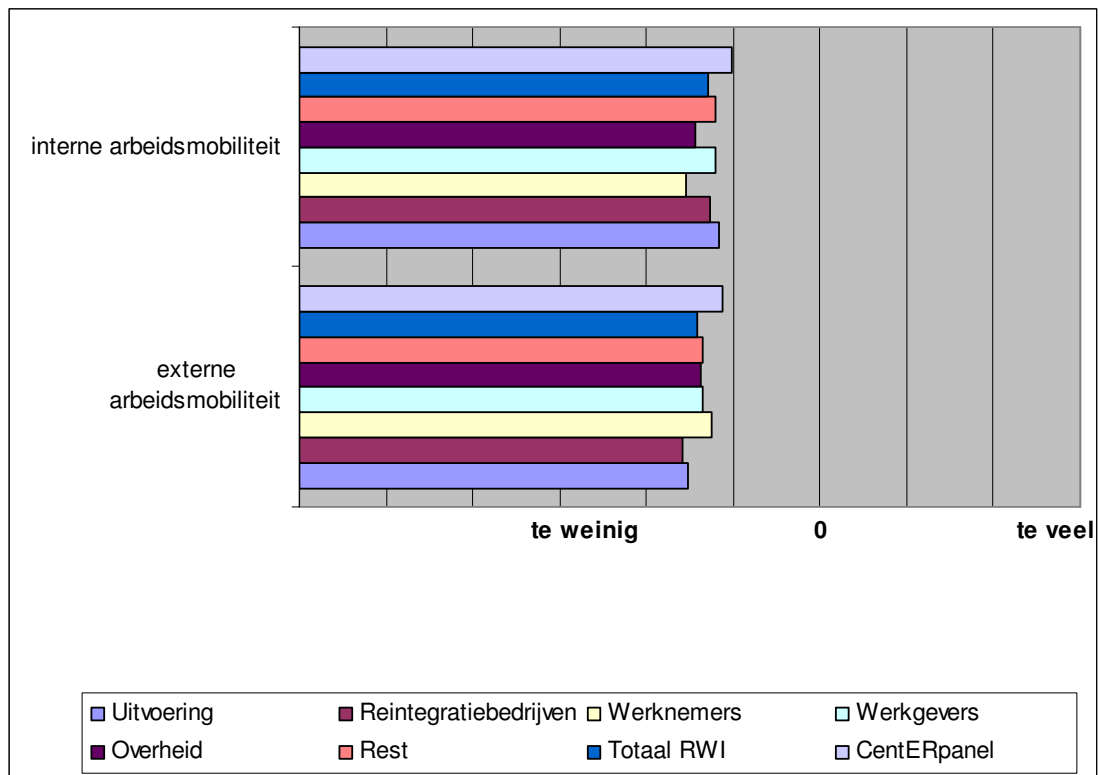

Grafiek 6 Meningen: totaalindicator voor antwoorden op de vragen met betrekking tot discriminatie etnische groepen en aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt¹

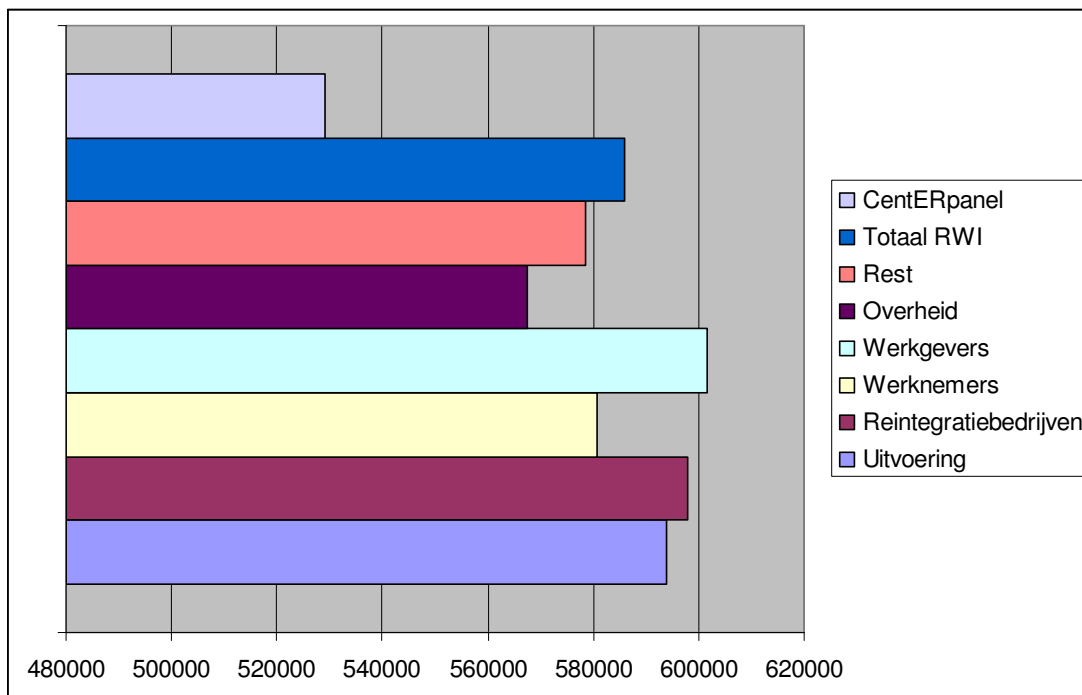
¹ De indicator over discriminatie van etnische groepen neemt gemiddeld een waarde aan tussen 'beperkte mate' en 'hoge mate' (zie ook voetnoot 3 op pagina 21), en de indicator over de aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt tussen 'slecht' en 'voldoende' (zie voetnoot 4 op pagina 22).

Grafiek 7 Beoordeling arbeidsmobiliteit¹

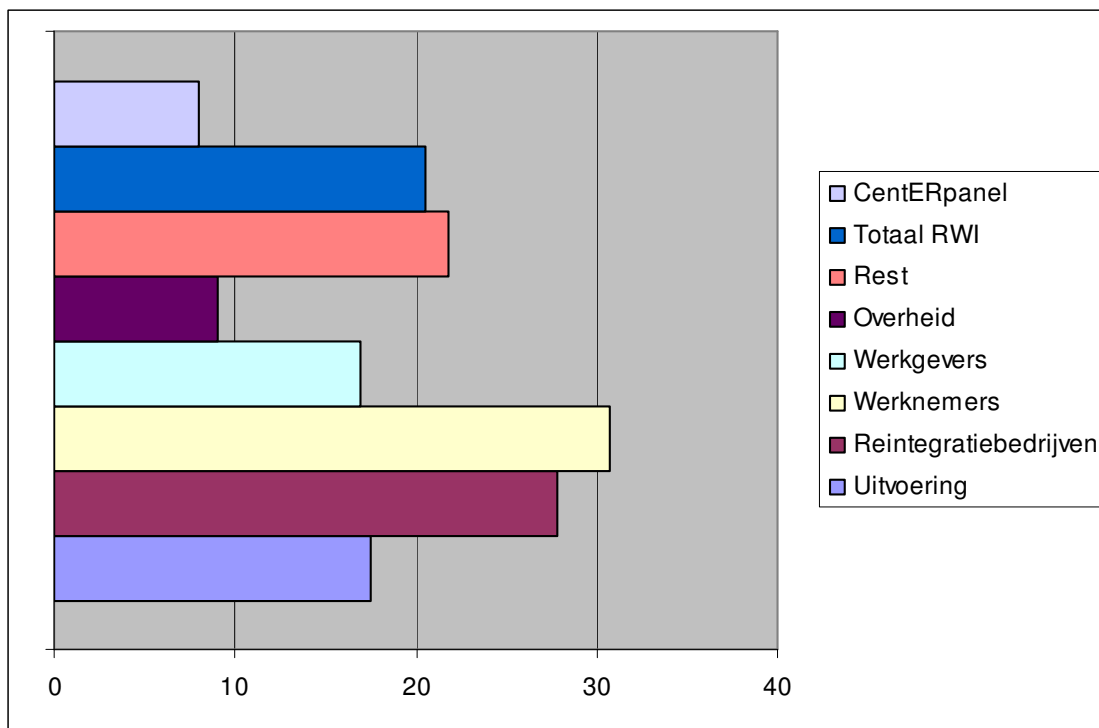

¹ Deze indicatoren zijn als volgt per groep bepaald: $[(1 * \text{het aantal personen dat vindt dat er te veel mobiliteit is}) - (1 * \text{het aantal personen dat vindt dat er te weinig mobiliteit is})] / \text{aantal respondenten}$.

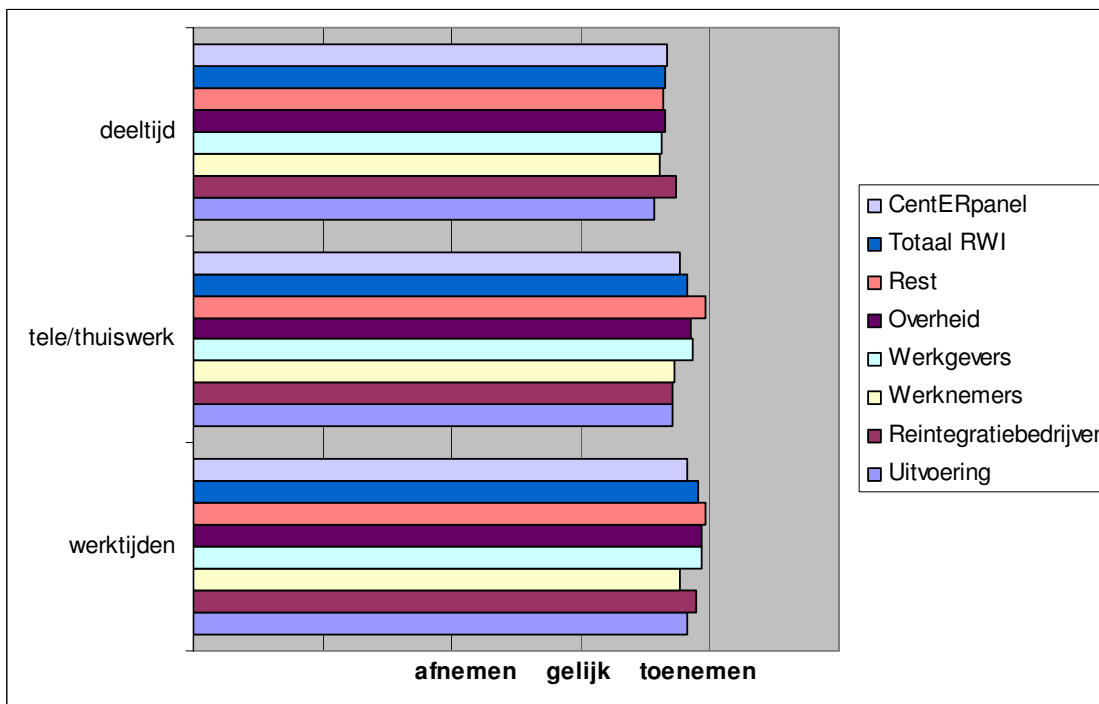
Grafiek 8 Het aantal werklozen op het dieptepunt van de crisis

Grafiek 9 Percentage dat aangeeft dat de economische crisis gevolgen heeft voor de eigen positie op de arbeidsmarkt

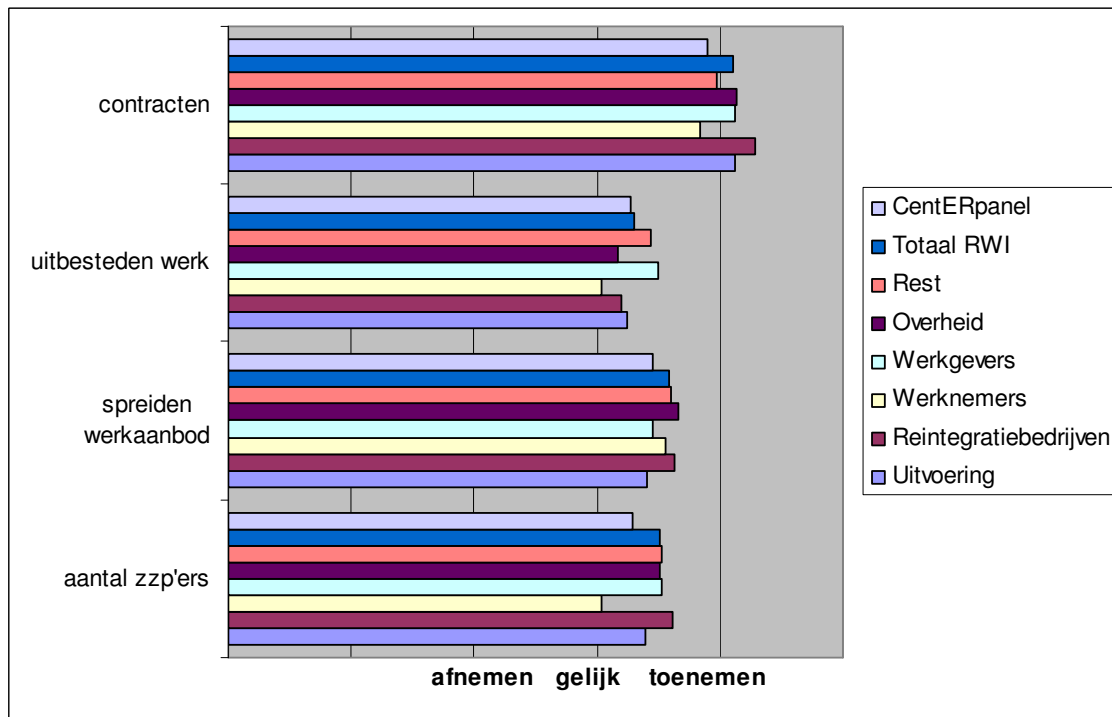

Grafiek 10 Verwachte ontwikkeling flexibilisering tot 2015 (1)¹

¹ De indicatoren in grafiek 10 en 11 zijn berekend analoog aan de indicatoren in grafiek 3 op pagina 42

Grafiek 11 Verwachte ontwikkeling flexibilisering tot 2015 (2)

Grafiek 12 Het percentage dat overweegt zelf zzp'er te worden

